

l'economia solidària ensenya el cor

XARXA D'ECONOMIA SOLIDÀRIA

COMISSIÓ DE BALANÇ SOCIAL

Barcelona, octubre de 2014

COORDINACIÓ I REDACCIÓ: Ruben Suriñach

CONSELL DE REDACCIÓ: Amanda Ortega, Jordi Garcia, Jordi Ribas,
Josep Esquerrà, Julieta Goldstein, Lluís Carreras, Ramon Bastida.

CORRECCIÓ, DISSENY I MAQUETACIÓ: L'Apòstrof SCCL.

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:

**Ajuntament
de Barcelona**

Índex

Pròleg: Canalitzar el riu, facilitar l'efervescència	4
Resum executiu	6
El paper del balanç social en la construcció de l'economia solidària	9
Quines entitats han fet el BS 2013?	12
Facturació, ocupació i massa crítica	17
Democràcia	19
Igualtat	22
Medi ambient	28
Compromís social	32
Qualitat laboral	36
Qualitat professional	42
Conclusions i reflexions per avançar	44

Pròleg: Canalitzar el riu, facilitar l'efervescència

La societat catalana viu avui un nou cicle de mobilitzacions socials; hi ha un creixent nombre de persones molestes amb la manera en què les estructures de poder gestionen allò que és de tots, allò comú, i que ha decidit fer una passa endavant i anar més enllà de la queixa irada en les típiques converses catastrofistes a la barra del bar o als dinars familiars. Sí, avui trobem molta gent que ha sobrepassat la “cultura de la queixa” i que ha decidit dirigir la seva energia creativa cap a la construcció d'una realitat diferent.

Això es veu i és palpable en diferents àmbits: des de l'esfera més personal —en què veiem un augment de la sensibilitat per consumir d'una manera més conscient i responsable—, passant per la multitud d'experiències d'autoorganització comunitària a barris i pobles, i arribant a aquelles iniciatives que apunten a les institucions i volen posar en qüestió el sistema de representació i de presa de decisions encapçalada pels partits polítics tradicionals. Les coses sempre estan en moviment, però potser ara estan més mogudes i es mouen més ràpid que mai.

En aquest context, una de les àrees on hi ha més energia creativa dipositada és en les pràctiques econòmiques alternatives, és a dir, en totes aquelles iniciatives i experiències que es basen en proveir un bé o servei per satisfer una necessitat individual o col·lectiva, i que ho fan de manera democràtica, equitativa, sostenible i solidària. Consum de cistelles ecològiques; proveïment d'electricitat de fonts renovables; empenedoria cooperativa per generar d'autoocupació; finances ètiques; compartir cotxe, eines, cases i cultura; nova pagesia agroecològica; grups de criança compartida; casals per a gent gran cooperatius i autogestionats; producció de béns amb dissenys de codi obert, i un llarg etcètera.

Evidentment, no s'entendria aquest esclat de pràctiques d'economia solidària sense el recorregut històric que, des de les cooperatives obreres de finals del segle XIX i començaments del XX fins als fòrums socials mundials del moviment antiglobalització, ha permès que sedimentés el substrat des del qual avui afloren totes aquestes experiències i iniciatives econòmiques alternatives impregnades de valors transformadors. Val a dir també que, sense l'explosió de les noves tecnologies de la informació i de la crisi econòmica i política durant l'última dècada tampoc no viuríem, probablement, aquesta efervescència. En qualsevol cas, la creativitat col·lectiva transformadora està desfermada, i el que és important ara és dotar-la d'eines, d'estructures i referents per tal que pugui tenir el major abast possible.

En aquest sentit, des de la Xarxa d'Economia Solidària tenim un paper important a jugar tant des de la funció més simbòlica, com des de les qüestions més pràctiques i funcionals. Simbòlica, perquè és important que la gent que està implicada en la posada en pràctica d'iniciatives d'economia alternativa i que poden desesperar-se davant les dificultats del dia a dia sàpiguen que hi ha un espai humà en què poden trobar suport, sentir-se acompanyades, confiar i compartir i, sobretot, adonar-se que som moltes remant en una mateixa direcció i que no estem soles.

I en allò més pràctic i funcional, la XES compleix un paper clau a l'hora d'idear eines i instruments per facilitar i potenciar el desenvolupament d'experiències d'economia solidària. Així, iniciatives com la Fira d'Economia Solidària de Catalunya, el balanç social, la moneda ecosol o la proposta de Llei d'economia social i solidària de Catalunya intenten ser instruments útils i efectius per potenciar el sector. Evidentment, hi ha instruments que seran vàlids, d'altres que no, i d'altres que s'hauran d'adaptar, senyal que s'està obrint camí. En qualsevol cas, mentre hi hagi participació i no es perdin de vista les necessitats de les organitzacions i les persones que conformen l'univers de l'economia solidària, segur que s'avançarà.

Pel que fa a aquest informe i a la gent que hi ha al darrere, esperem que l'exposició i anàlisi de les dades de les 70 organitzacions que han fet el balanç social aquesta campanya resulti útil i inspirador de cara a donar visibilitat, reforçar i inspirar a totes les persones i organitzacions que se senten identificades amb l'economia solidària.

Ruben Suriñach, coordinador de la campanya de balanç social

2. *Resum executiu*

En aquest nou cicle de mobilitzacions socials que vivim arran de la crisi econòmica i la retallada de drets socials, la posada en pràctica d'iniciatives i projectes d'economia solidària hi té un paper central. En aquest moment de creativitat col·lectiva, és clau que les organitzacions referents com la Xarxa d'Economia Solidària estiguem atentes a les necessitats col·lectives i posem a disposició de la societat les eines i instruments que hem anat desenvolupant al llarg dels anys. Un d'aquests instruments és el balanç social, i amb aquest informe pretenem donar visibilitat a les pràctiques reals d'economia solidària fonamentades en valors profundament transformadors, i fer-les extensives.

El balanç social és una de les eines amb més recorregut dins de la Xarxa d'Economia Solidària (es va començar a implementar el 2007) i això garanteix que puguem tenir avui una eina bastant robusta i prou fidel als objectius pels quals ha estat dissenyada. Aquests objectius es resumeixen bàsicament en tres:

- Eina d'autodiagnòstic i per establir processos de millora interna de les organitzacions.
- Clau d'accés a l'àmbit econòmic de l'economia social i solidària (ESS).
- Eina comunicativa per donar visibilitat a l'economia solidària mitjançant les dades agregades de les organitzacions.

Tot i que en termes generals podem dir que el balanç social compleix avui aquests objectius, val a dir que hi ha marge per la millora, com n'hi ha a la XES com a espai d'articulació i representació de les pràctiques econòmiques alternatives. Resumidament, els reptes que posem sobre la taula són aquests:

- La necessitat d'incorporar les economies comunitàries informals al dispositiu organitzatiu de la XES i als seus instruments.
- La necessitat d'obrir la XES a tot el territori català.
- La necessitat d'incorporar i enxarxar-se amb moviments d'economia alternativa germans com són l'agroecologia, el consum col·laboratiu o l'economia de les cures.
- Aconseguir que el balanç social sigui un instrument reconegut per part de l'administració pública a l'hora d'establir criteris de contractació.
- Concretar l'indadors o estàndards fora dels quals una iniciativa deixa de considerar-se economia solidària.
- Generar espais d'intercanvi de bones pràctiques entre organitzacions i crear comunitat.

A la llum d'aquestes reflexions, veiem que el potencial del balanç social com a eina per reforçar l'economia solidària de Catalunya és gran. El bon desplegament d'aquest potencial, però, és totalment dependent de l'evolució en la visió estratègica i l'estructura organitzativa de la XES.

En aquesta edició, 70 organitzacions han fet el balanç social, 8 més que el darrer any. Les 70 organitzacions que han fet BS donen feina a 2.030 persones, tenen una quantitat de gent implicada de gairebé 57.000 persones i van facturar uns 60 milions d'euros. De totes les que l'han fet, 47 pertanyen a la XES, i el gros són cooperatives de diferents tipus i associacions. Han obtingut el segell de balanç social 30 organitzacions.

Democràcia

Les cooperatives de treball són les que més mobilitzen la participació: aproximadament 1 de cada 3 persones treballadores participa en l'assemblea anual i en l'aprovació de pla estratègic i el pressupost.

Pel que fa a associacions i cooperatives de segon grau, cooperatives de consum, associacions i fundacions, totes elles tenen molta més gent implicada que l'estrictament ocupada laboralment.

El 96% de les organitzacions fan públics els salaris interns i han rotat el 93% dels càrrecs societaris o polítics.

Igualtat

De mitjana, la participació en termes quantitativus és paritària entre homes i dones (52% de dones).

Hi ha una proporció bastant més gran de dones treballadores tant pel grup de les cooperatives de consum, de servei i estructures de segon grau, com pel grup de les associacions i fundacions, fins al punt que 2 de cada 3 persones treballadores són dones.

El percentatge de càrrecs de responsabilitat ocupats per dones és, en aquesta edició, del 54%. La proporció de dones que ocupen càrrecs polítics o societaris és, en canvi, del 40%.

En el seu conjunt, les diferències salarials entre dones són més grans que entre homes, pel pes que tenen sobretot les diferències dins de les associacions i fundacions (1 a 3,8). En conjunt, la diferència entre els sous més alts i els més baixos són d'1 a 3.

Medi ambient

Les recollides selectives de residus generals i residus especials són les dues pràctiques més esteses en l'àmbit ambiental (el 90% de les organitzacions ho fan). La tercera pràctica més comuna és l'ús de paper reciclat (el 77% afirmen fer-ne servir).

Respecte al consum d'aigua, per generar un milió d'euros s'han consumit 842 m³ d'aigua, la qual cosa correspon a uns 24 litres per persona treballadora.

Pel que fa al paper, s'han consumit uns 3,5 paquets de 500 folis per cada persona treballadora.

Finalment, s'han generat 37 kg de residus per persona treballadora, la qual cosa equival a 1.307 kg per milió d'euros generat.

Compromís social

El 71,4% afirmen treballar amb finances ètiques. Hi ha hagut un increment del 59% en el volum total de diners dipositats en finances ètiques respecte a l'edició anterior.

Les associacions i les fundacions són les que declaren tenir més proporció d'empreses proveïdores d'economia solidària (69,5%), però en canvi la proporció de les compres fetes

sobre aquests proveïdors és molt més petita (18%). El fenomen contrari passa al grup de les cooperatives de treball: 1 de cada 5 proveïdors és de l'economia solidària, però en canvi 1 de cada 3 euros pagats van a proveïdors del mercat social. Tant al grup de les cooperatives de treball com al de les estructures de segon grau i cooperatives de consum i serveis, 1 de cada 5 euros cobrat prové de l'economia solidària.

L'espai econòmic que conformen les entitats i empreses del balanç social tenen entre un 15% i un 20% del seu volum de facturació dins de l'economia solidària.

Qualitat laboral

S'han generat 151 llocs de treball, la qual cosa representa una 12% de creixement en l'ocupació

Els nivells de qualitat laboral mitjans són molt alts: la valoració global mitjana de qualitat laboral per part de les 700 persones que han contestat el qüestionari és de 7,73 sobre 10.

Dels cinc aspectes més valorats, quatre tenen a veure amb aspectes motivacionals vinculats al suport mutu, l'autonomia i la realització personal pel fet de pertànyer a un col·lectiu.

En relació amb els aspectes menys valorats, destaquen dos grans blocs: per un costat, la qualitat material, relacionada amb el sou, les condicions físiques de treball i els equips i eines disponibles, i, per l'altre, la sobrecàrrega de feina.

Qualitat professional

En termes generals, allò que més positivament es valora és l'atenció rebuda (7,12) i la capacitat de resposta davant d'urgències (6,94). En canvi, allò pitjor valorat són els canals de participació que ofereix l'empresa o organització (6,60) i la relació qualitat-preu oferta (6,68).

3. El paper del balanç social en la construcció de l'economia solidària

El balanç social és una de les eines amb més recorregut dins de la Xarxa d'Economia Solidària (es va començar a implementar el 2007) la qual cosa garanteix que, de la suma de mirades que l'han anat millorant amb el temps, puguem tenir avui una eina bastant robusta i prou fidel als objectius pels quals ha estat dissenyada.

Aquests objectius es resumeixen bàsicament en tres:

- **Eina d'autodiagnòstic i millora interna de les organitzacions.** El balanç social està ideat com un instrument perquè les organitzacions puguin mesurar en quin punt estan respecte a determinats aspectes socials i ambientals. D'aquesta manera, comparant els resultats que obtenen any rere any poden anar establint objectius de millora. Creiem que el balanç social omple un buit en aquest àmbit, ja que les organitzacions a les quals es dirigeix són petites i mitjanes, organitzacions que normalment no tenen recursos suficients per tenir una persona fent memòries de sostenibilitat o per pagar per obtenir determinades certificacions. Així, podem dir que el balanç social ho posa fàcil a les petites i mitjanes organitzacions perquè puguin obtenir informes de responsabilitat social i dur a terme processos de millora interna.
- **Clau d'accés a l'àmbit econòmic de l'economia social i solidària (ESS).** El balanç social s'emmarca en una estratègia àmplia d'enfortiment i expansió del sector de l'economia solidària basada en la idea de construcció de mercat social¹. Aquesta estratègia busca generar un espai econòmic on tots els agents econòmics assumeixin i internalitzin els valors centrals de l'economia solidària. En aquest marc, el balanç social és l'instrument que serveix per mesurar aquests valors i, per tant, identificar les organitzacions que pertanyen al mercat social. Així doncs, és una mena de clau d'entrada o **guardià dels valors**, i com a tal, està molt vinculada amb la definició de la identitat de l'economia solidària des d'una perspectiva més política.
- **Eina comunicativa per donar visibilitat a l'economia solidària.** La tercera de les funcions principals del balanç és donar visibilitat i posar números concrets als valors de l'economia solidària. És a dir, no solament diem que les organitzacions del sector tenen nivells de democràcia interna molt alts, sinó que som capaços de mostrar-ho amb indicadors (per exemple, dient que, de mitjana, 1 de cada 3 persones treballadores participa a l'assemblea anual i en l'aprovació del pla estratègic i el pressupost). I el mateix que amb la democràcia, el mateix fem amb la resta de valors centrals del sector: la igualtat, el compromís ambiental, el compromís social, la qualitat laboral i la qualitat professional. En aquest sentit, l'informe que esteu llegint és l'eina que recull i analitza totes aquestes dades.

¹ - Entenem per mercat social aquell àmbit de pertinença de naturalesa econòmica format per empreses i organitzacions que es regeixen pels principis de l'economia social i solidària i que tenen relacions comercials entre elles. Així doncs, el mercat social català estaria format per totes aquelles organitzacions i empreses dins de l'àmbit de la XES i/o el balanç social que tenen entre elles relacions de client-proveïdor.

Tot i que en termes generals podem afirmar que el balanç social compleix avui aquests objectius, val a dir que hi ha marge per a la millora, com n'hi ha a la XES com a espai d'articulació i representació de les pràctiques econòmiques alternatives. Així, pel que fa al balanç social i el seu paper dins de la XES, volem compartir els reptes que hem identificat i que esperem poder anar millorant:

- **La incorporació de les economies comunitàries informals.** La XES va sorgir d'un tipus d'organització amb una estructura jurídica i econòmica consolidada i formal —representada sobretot per cooperatives de treball i associacions del tercer sector social. Com a conseqüència d'això, ha tendit a enfocar les seves actuacions, conscientment o inconscientment, en aquest tipus de pràctiques econòmiques, tot i que l'espectre de pràctiques econòmiques que s'identificarien amb l'economia solidària és molt més ampli. D'aquestes pràctiques, tenen especial importància com a recurs per satisfer necessitats totes aquelles iniciatives comunitàries de caràcter informal: horts comunitaris, grups de consum agroecològic, centres socials autogestionats, grups de criança compartida, xarxes d'intercanvi i bancs del temps, etc. Així, cal reconèixer que des de la XES, fins al moment, no hem estat capaços d'incloure aquestes pràctiques a les dinàmiques de la xarxa. El balanç social és un bon exemple d'això: la majoria de preguntes o indicadors que s'obtenen no tenen una aplicació o utilitat real per a la major part d'aquestes economies informals.
- **L'obertura a tot el territori català.** Cal admetre també un gran *barcelonacentrisme* en les dinàmiques i activitats de la XES, la qual cosa, altra vegada, s'entén a la llum del naixement i l'evolució històrica de la Xarxa. A través de les organitzacions que fan el balanç social, podem constatar aquesta importància de Barcelona (el 80% de les organitzacions són de l'Àrea Metropolitana de Barcelona). Això està canviant, ja que la comissió de xarxes territorials de la XES va prenent força i ja hi ha petits nuclis d'economia solidària al Bages, Gironès, la Selva, el Maresme o el Baix Llobregat. Així doncs, la XES i els seus instruments han d'anar adaptant-se a aquesta "nova" realitat territorial i generar estructures organitzatives i comunicatives obertes a la participació de les organitzacions de tot el territori.
- **L'obertura a moviments d'economia alternativa germans.** Tenim la sort de viure en un territori on hi ha molta diversitat de pràctiques econòmiques amb una certa vocació transformadora: consum col·laboratiu, agroecologia i sobirania alimentària, empreses cap al residu zero, tercer sector ambiental, etc. Evidentment, no tot el que hi ha en aquests sectors "germans" s'identifica, ni volem que s'identifiqui, amb l'economia solidària, però sí que hi ha marge per a la confluència amb moltes d'aquestes experiències que segur que portarien a un enriquiment mutu i a més potència transformadora. També el balanç social caldria pensar-lo en clau d'obertura, i intentar fer que sigui una eina versàtil capaç de respondre o donar visibilitat a les particularitats distintives dels diferents sectors germans.
- **El reconeixement del balanç social per part de l'administració.** Una de les claus per a l'expansió de les pràctiques d'economia solidària és la incidència sobre l'administració pública. La proposta de llei d'economia solidària que estem desenvolupant des de la XES posa sobre la taula un bon ventall de mesures que es podrien prendre des de les institucions públiques, incloent-hi la utilització del balanç social com a eina per establir criteris de contractació pública de proveïdors de béns i serveis. Malgrat la complexitat que una aplicació d'aquest tipus suposa, és bo imaginar-se un futur en què l'eina és prou consistent i legitimada perquè des de l'administració s'utilitzi per avaluar les empreses proveïdores i, fins i tot, perquè se l'apliquin les mateixes institucions públiques.
- **Concretar llindars o estàndards de l'economia solidària.** Un dels processos en què està submergida la XES (i l'economia solidària en general, a escala estatal i internacional) és l'establiment de criteris més o menys objectius per definir què és i què no és economia solidària. En aquest sentit, a les eines d'auditoria o balanç social existents és on haurien d'acabar cristallitzant les conclusions d'aquests debats, ja que són els instruments per mesurar d'una

manera objectiva quins estàndards de democràcia interna, igualtat entre persones, sostenibilitat ambiental i qualitat laboral tenen les organitzacions. És un procés complex, ja que posar un llinard o un altre defineix si una organització pertany a l'àmbit de l'economia solidària. Tot i això, en un context d'expansió de les pràctiques d'economia alternativa, és important que hi hagi estàndards objectius per avaluar qui entra i qui no, i evitar així l'entrada d'empreses oportunistes que es podrien aproximar a la XES simplement per buscar-hi oportunitats de negoci.

- **Intercanvi de bones pràctiques entre organitzacions i creació de comunitat.** Una de les funcions inherents al fet de ser una xarxa és (o hauria de ser) la generació de sinergies i intercanvis entre les diferents organitzacions i persones que la conformen. Evidentment a la XES això es dona i hi ha espais excel·lents (com la Fira d'Economia Solidària) per desenvolupar aquesta tasca. De tota manera, seria interessant consolidar espais d'intercanvi de bones pràctiques relacionades amb qüestions de gènere, ambientals i de democràcia i equitat interna, per enfortir el funcionament intern de les organitzacions. En aquest sentit, el balanç social podria ser una eina útil per donar visibilitat i avaluar aquestes pràctiques en els espais d'intercanvi o de trobada que es puguin generar.

A la llum d'aquestes reflexions, veiem que el potencial del balanç social com a eina per reforçar l'economia solidària de Catalunya és gran. El bon desplegament d'aquest potencial, però, és totalment depenent de l'evolució en la visió estratègica i l'estructura organitzativa de la XES. Així doncs, és important anar madurant conjuntament les estratègies i els instruments necessaris per a la construcció de mercat social a Catalunya i adaptar el balanç social a aquestes necessitats. I per fer-ho, el més important és que les organitzacions que conformen la XES, que fan balanç social i que es mouen pels valors de l'economia solidària participin d'aquesta reflexió.

4. Quines entitats han fet el BS 2013?

En aquesta edició, **70 organitzacions han fet el balanç social**, 8 més que la darrera edició, de les quals 30 han obtingut el segell. Aquest increment confirma la dinàmica d'extensió de l'eina i marca un **nou rècord en nombre d'organitzacions que ensenyen el cor**. Encara és, però, un nombre petit en comparació de l'univers d'organitzacions que s'identifiquen o es podrien identificar amb l'Economia Solidària. Posem algunes dades per tenir alguns marcs de referència quantitatius sobre potencials empreses i organitzacions que podrien utilitzar el Balanç Social:

- Hi ha més de 190 inscrits a l'edició 2014 de la fira d'economia solidària de Catalunya
- Coop57 té 385 empreses i entitats sòcies de serveis.
- Hi ha més de 6.800 organitzacions identificades dins del Tercer Sector social a Catalunya
- Hi ha unes 3.000 cooperatives de treball federades a la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya.

A la taula I podeu veure una llista de totes les organitzacions que l'han fet en aquesta edició juntament amb les que el van fer l'any passat.

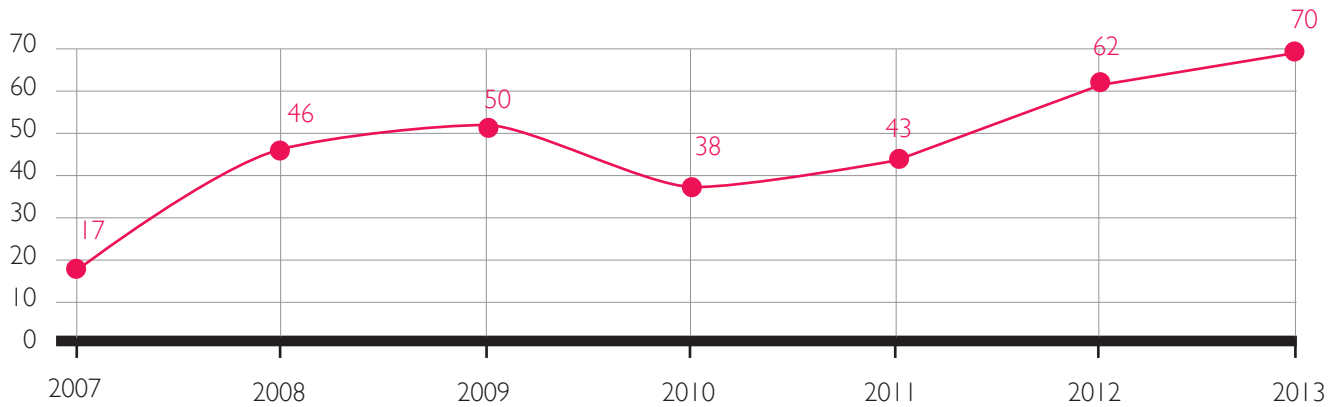
TAULA I.	
2012	2013
ACTUA, SCCL	ACTUA, SCCL
ALBA, ASSOC.	AIGUASOL, SCCL.
ALTERMERCAT, SCCL	ALBA, ASSOC.
AMICS D'AK BENN, ASSOC.	ALTERMERCAT, SCCL
APIP – ACAM	ALTERNATIVA 3, SCCL
ARÇ ASSEGURANCES, SCCL	APIP_ACAM FUND.
ARÇ INTERCOOPERACIÓ, SCCL	ARÇ INTERCOOPERACIÓ ECONÒMICA, SCCL
BARNACIBER, SCCL	ARÇ, SCCL
BICICLOT, SCCL	ARRIANT, SCCL
CASAL	AZIMUT ,SCCL
CELOBERT, SCCL	BARNACIBER, SCCL.
CLARABOIA AUDIOVISUAL, SCCL	BICICLOT, SCCL
CLARIANA, FUND.	CALIDOSCOOP, SCCL
CLÚSTER CRÉIXER	CASA ORLANDAI, ASSOC.
CONSELL ASSOCIACIONS BCN	CASAL
COOP57, SCCL	CELOBERT, SCCL
COS, SCCL	CLARABOIA AUDIOVISUAL, SCCL
CREANT, SCCL	CLÚSTER CRÉIXER, ASSOC.
CRESOL, SCCL	CONSELL ASSOCIACIONS BCN
CRIC / OPCIONS, ASSOC.	COOP57, SCCL
DESENVOLUPAMENT COMUNITARI, FUND.	COS COOPERACIÓ I SALUT, SCCL
ECO-REICLAT, S.	CRIC / OPCIONS, ASSOC.
ECOINSTITUT, SCCL	CULTURAL ROCAGUINARDA, SCCL.
ECOS, SCCL	DEIXALLES FUND.
ELS TRES TURONS, FUND.	EIVERDALLAR, SLU
ENGRUNES, EI.	ECO-REICLAT, SL

TAULA I.

2012	2013
ENGRUNES, FUND.	ECOINSTITUT, SCCL
ESPLAIS CATALANS, ASSOC.	ECOS, SCCL
ETCS, SCCL.	EL FOLI VERD, SCCL
EXLIBRIS, SCCL	ELS CAUS DE MURA, SCCL
GATS, ASSOC.	ELS TRES TURONS FUND.
GESTIÓN INTEGRAL	ESPLAIS CATALANS, ASSOC.
HANDYTEC, SCCL	ETCS, SCCL
HOBEST	EXLIBRIS, SCCL
IACTA SOCIOJURÍDICA, SCCL	FETS
KOINOS, SCCL	FORN INTEGRAL JORBA, SL
L'APÒSTROF, SCCL	GATS, ASSOC.
L'EINA, SCCL	GERMINAL, SCCL
LA CIUTAT INVISIBLE, SCCL	IACTA SOCIOJURÍDICA, SCCL
LACOL	INFORM FUND.
MINYONS ESCOLTES, ASSOC.	KOINÓS, SCCL
MISSATGERS TRÈVOL	L'APÒSTROF, SCCL
NOU SET	L'ARADA SCCL
NOU VERD	L'EINA, SCCL
NOVA, ASSOC.	LA CIUTAT INVISIBLE, SCCL
NOVES PROPOSTES, ASSOC.	LA SALUT ALTA FUND.
NUSOS, SCCL	LABCOOP, SCCL
OBSERVATORI DESC, ASSOC.	LACOL ASSOC.
OIKOCREDIT CATALUNYA	MASPUBLICO SOCIEDAD COOPERATIVA
QMP INTEGRAL	MINYONS ESCOLTES, ASSOC.
REMENANT LES CIRERES, ASSOC.	MISSATGERS TRÈVOL, SCCL
ROCA I GALÈS, FUND.	NOU SET, SCCL
ROCAGUINARDA, SCCL	NOU VERD, SCCL
S'ALTRA SENALLA – COMERÇ JUST	NOVA, ASSOC.
SEPPA, SCCL	NOVES PROPOSTES, ASSOC.
SETEM CATALUNYA, ASSOC.	NUSOS, SCCL
SIDA STUDI	OBSERVATORI DESC, ASSOC.
SOCIAL PARTNERS	OIKOCREDIT CATALUNYA, ASSOC.
SOM ENERGIA, SCCL	PER A JOVES TEB, ASSOC.
TANDEM SOCIAL, SCCL	QMP INTEGRAL, SCCL
VERDALLAR, EI.	QUÈVIURE, SCCL
XARXA ECONOMIA SOLIDÀRIA	S'ALTRA SENALLA - COMERÇ JUST
	SEPPA, SCCL
	SETEM CATALUNYA, ASSOC.
	SIDA STUDI, ASSOC.
	SOLMÈDIC, SL
	SOM ENERGIA, SCCL
	VORAMAR FUND.
	XARXA CUSTODIA DEL TERRITORI
	XARXA ECONOMIA SOLIDÀRIA

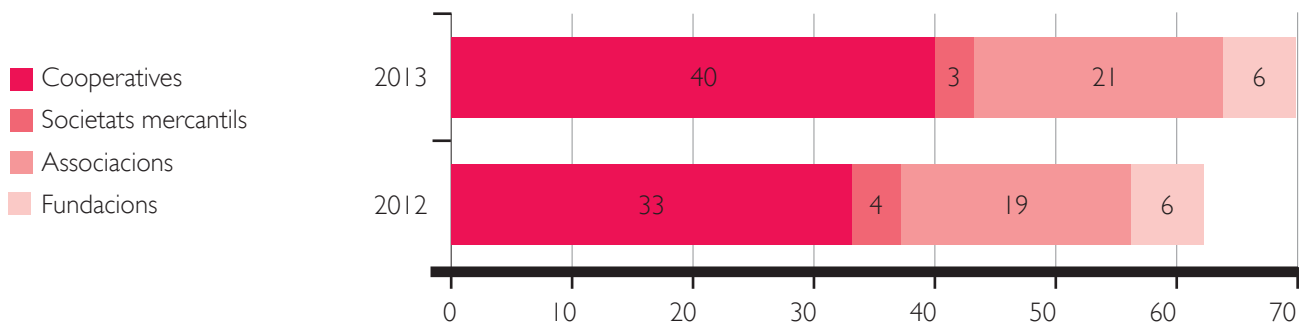
Pel que fa a l'evolució en la participació, a la Gràfica 1 podeu veure la tendència creixent dels últims dos anys:

Gràfica 1.
Nombre d'entitats participants, 2013

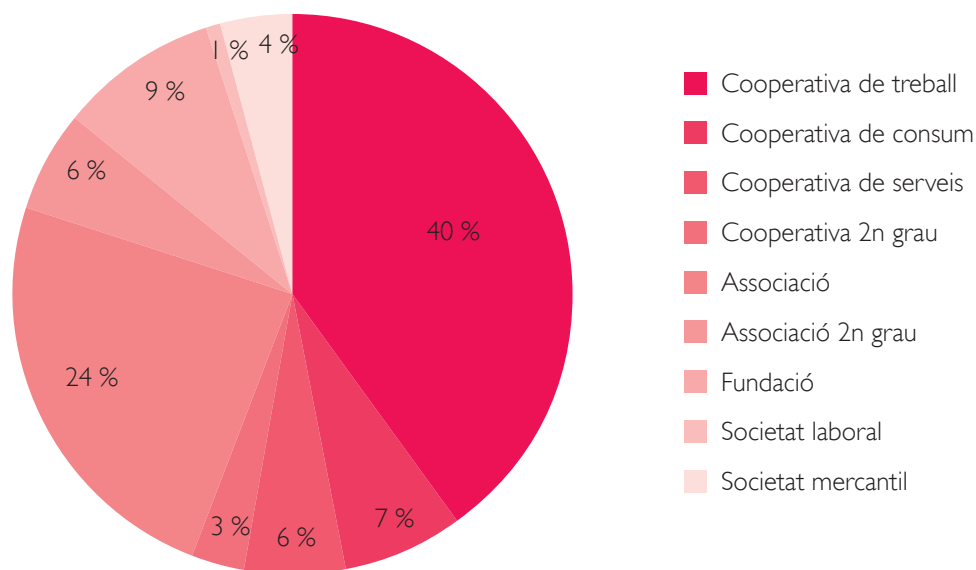
Si ens mirem la forma jurídica d'aquestes organitzacions veiem que, com mostra la Gràfica 2, les formes jurídiques que més han crescut són les cooperatives i les associacions, amb increments del 21% i l'11% respectivament. Les fundacions s'han mantingut estables i hi ha hagut una societat mercantil menys que l'any passat. Amb tot, **són les cooperatives i les associacions les que conformen el gros d'organitzacions que fan el balanç social, ja que representen gairebé el 90% del total.**

Gràfica 2.
Comparatiu 2012-13 de participació segons formes jurídiques

Si desgranem una mica més la composició per formes jurídiques, podem veure que són les cooperatives de treball les que proporcionalment participen més: un 40% (vegeu gràfica 3).

Gràfica 3.
Participació 2013 segons formes jurídiques desglossades

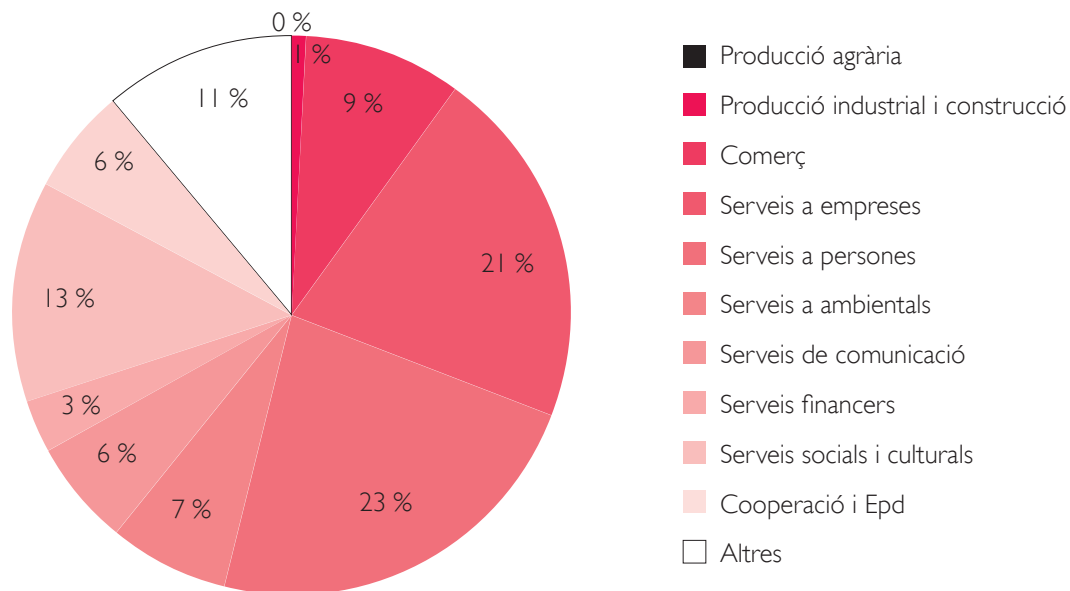

També és destacable la creixent importància de les associacions i fundacions, formes jurídiques representatives del tercer sector social.

També és interessant fer una ullada a la participació de les entitats segons el sector d'activitat al qual pertanyen. Com veiem a la Gràfica 4, les organitzacions que fan el BS (i, per extensió, les que conformen majoritàriament la XES) es mouen al voltant del sector serveis. El fet que l'economia catalana estigui terciaritzada² és prou important com a context, i explica, en part, que la major part de les organitzacions del BS2013 siguin empreses de serveis (més del 88%). En realitat, però, hi ha altres causes que expliquen el pes predominant d'organitzacions de serveis: **la poca presència o reconeixement de l'economia solidària en els sectors agrari i industrial.** Un dels factors que pot explicar aquesta falta de contacte o reconeixement, sobretot amb el sector primari, podria ser l'excessiu barcelonacentrisme que hi ha al voltant de les dinàmiques participatives i de difusió de la XES. Aconseguir **trencar la barrera dels serveis, sortir de Barcelona i aconseguir que hi hagi organitzacions del sector primari i secundari a l'àmbit de l'economia solidària** és, doncs, un repte important sobre el qual treballar:

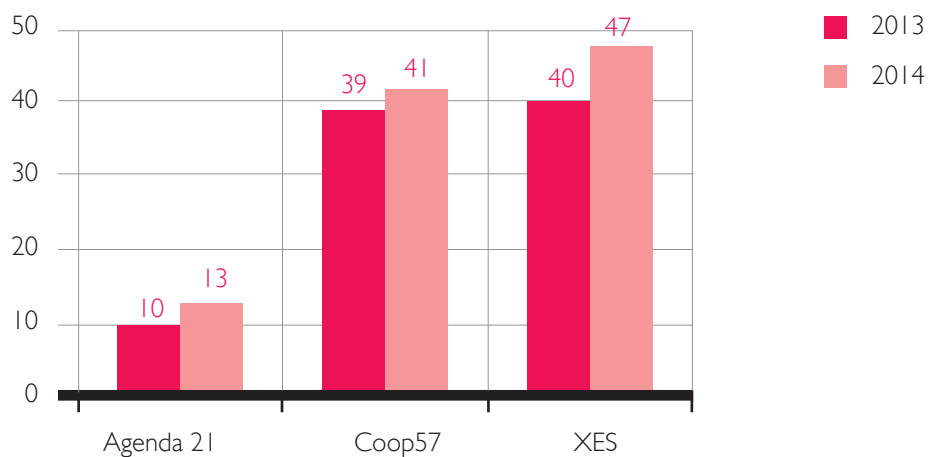
2 - La terciarització és el fenomen que afecta a les economies occidentals pel qual el sector serveis (terciari) passa a ser el sector d'activitat amb més proporció de PIB i població ocupada, i supera, sobretot, el sector secundari (industrial).

Gràfica 4.
Participació 2013 segons sector d'activitat

Resulta interessant també veure la composició de les organitzacions que fan BS en funció dels àmbits de relació als que pertanyen (gràfica 5). Destaca el fet que hi ha 7 organitzacions de la XES més que l'any passat que han fet el balanç social, tot i que encara són menys de la meitat de les organitzacions associades a la xarxa.

Gràfica 5.
Participació segons àmbits de pertinença (comparativa 2012-13)

5. Facturació, ocupació i massa crítica

Les 70 organitzacions que han fet BS donen feina a 2.030 persones, gairebé 57.000 persones estan implicades en el govern d'aquestes entitats i entre totes van facturar uns 60 milions d'euros.

A mesura que més organitzacions de l'àmbit de l'ESS van fent el balanç social, podem anar definint un dibuix més nítid de les xifres i magnituds del sector a Catalunya. Es fa difícil saber la dimensió de la mostra que presentem en aquest informe respecte a l'univers total d'organitzacions que poden conformar l'ESS (precisament perquè les fronteres de l'ESS no estan tancades sinó en evolució). Sabem que hi ha 47 organitzacions sobre les 128 associades a la XES que el fan, però, és clar, hi ha moltes més iniciatives i organitzacions que són *de facto* economia solidària, però que no formen part de la XES. Així doncs, amb les 70 organitzacions que tenim es fa difícil fer extrapolacions perquè no sabem quina proporció representa sobre el conjunt de l'economia solidària.

El que sí que podem analitzar amb una certa profunditat és quanta gent participa i treballa, i quants diners mouen les 70 organitzacions que tenim de mostra.

Per analitzar les dades, hem agrupat els tipus d'organització segons aquests tres grans blocs ja que hem vist que eren la manera més vàlida de fer grups més o menys homogenis:

- **Grup 1:** Cooperatives de treball, societats laborals i societats mercantils³.
- **Grup 2:** Cooperatives de consum, de serveis, de 2n grau i associacions de 2n grau.
- **Grup 3:** Associacions i fundacions.

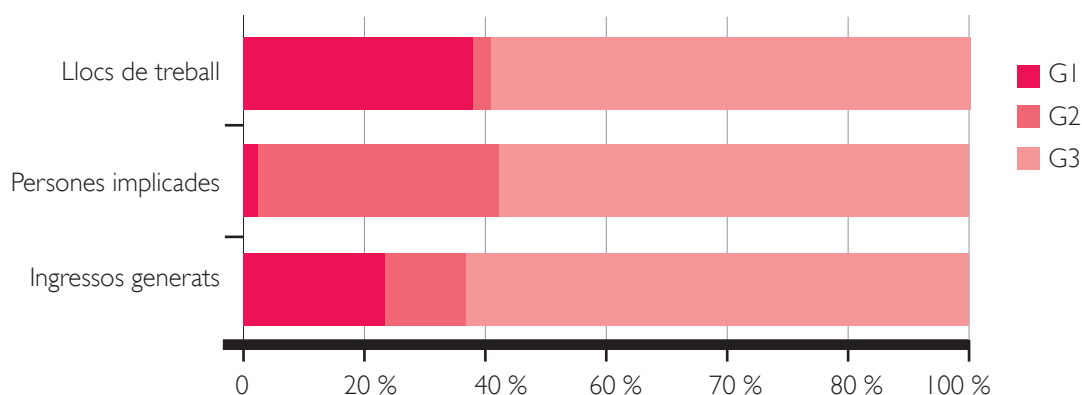
Si comencem per observar generació d'ingressos de les entitats que han fet balanç social, veiem que han facturat un total de 60,6 milions d'euros, dels quals gairebé dos terços han estat aportats per associacions i fundacions (64%), un 24% per les del Grup 1, i un 12% pel Grup 2. Quant a llocs de treball, s'han ocupat 2.030 persones; associacions i fundacions generen el 59% de l'ocupació, mentre que cooperatives de treball, societats laborals i mercantils el 38%.

Pel que fa a la massa crítica que aglutinen al seu voltant, també són les associacions i fundacions les que més persones implicades tenen al seu voltant (57%), seguides de prop per les del Grup 2, amb el 41%; finalment, les cooperatives de treball, societats laborals i mercantils comptabilitzen només un 2% del total de persones implicades.

3 - Sempre que ens sembli rellevant, separarem les estadístiques referents a les cooperatives de treball de les societats mercantils, ja que en alguns casos serà interessant veure com es comporten específicament les cooperatives de treball.

Gràfica 6.

Relació Treball-Persones-Facturació, 2013

A la Gràfica 6, podem veure un curiós fenomen: mentre les associacions i fundacions (G3) mantenen una relació bastant estable entre ingressos generats i persones implicades i llocs de treball respecte al total (al voltant del 60%), la mateixa relació canvia molt entre les organitzacions del grup 1 (G1) i les del grup 2 (G2). Així, les cooperatives de consum i serveis i estructures de 2n grau impliquen el 41% de la gent, però només generen el 12% d'ingressos i el 3% dels llocs de treball, mentre que amb **les cooperatives de treball, societats laborals i mercantils** passa al revés: **generen el 24% dels ingressos, ocupen el 38% de les persones treballadores però només aglutinen el 2% de la massa crítica total**. Això s'explica perquè les organitzacions del G2 compleixen funcions d'estructures de segon grau, que moltes vegades impliquen la participació de molta gent de moltes organitzacions, però no es tradueix necessàriament en molta activitat econòmica. En canvi, el G1 són la franja d'organitzacions amb més nivell de professionalització, i és per això que no impliquen a tanta gent al seu voltant, però generen molta activitat econòmica.

Finalment, a la taula 2 es desglossa quin tipus de participació hi ha hagut per part de les 56.000 persones implicades al voltant de les 70 organitzacions que han fet el balanç social.

TAULA 2. Composició de la participació, 2013

	Dones	Homes	Total
Nombre de sòcies usuàries o de consum	16.596	15.698	32.294
Nombre de sòcies de serveis, de les explotacions o professionals	505	484	989
Nombre de sòcies generals, de capital o col·laboradores	9.696	9.009	18.705
Nombre de persones patrones	25	46	71
Nombre de persones voluntàries	1.629	1.161	2.790
Nombre de sòcies treballadores i sòcies de treball	392	220	612
Nombre de sòcies laborals	6	8	14
Nombre de persones assalariades no sòcies	750	494	1.244
Nombre de becàries, en formació i/o pràctiques	65	39	104
Nombre de treballadores en inserció laboral	33	23	56
Total	29.697	27.182	56.879

6. La democràcia a les organitzacions

En un context sociopolític en què la societat civil clama més que mai per la transparència i la democràcia sobre les estructures que ens governen, hem de ser capaços de traduir aquest clam en eines pràctiques d'avaluació de la qualitat democràtica, i és per això que aquest és un element central del balanç social.

Avaluar la democràcia en una estructura organitzativa és difícil. Ho és sobretot perquè radiografiar una organització per veure de quina manera es distribueix i s'utilitza el poder a l'hora de prendre decisions no es pot fer solament amb quatre indicadors quantitatius; caldria entendre molt millor les dinàmiques internes dels grups, els rols, els rangs de les persones... en definitiva, caldria entendre els elements "ocults" de la negociació del poder.

Tot i trobar-nos amb aquesta dificultat, és important buscar maneres de poder **avaluar la qualitat democràtica de les organitzacions d'una manera àgil i sintètica sense haver de mirar amb lupa cada entitat.** En aquest sentit, el balanç social recull informació de les organitzacions des de dues vessants: la participació i la transparència.

Participació

Per avaluar la mesura en què les persones implicades amb cada organització són considerades a l'hora de prendre decisions, analitzem els percentatges de participació en diferents espais respecte al total de persones implicades i també sobre el total de persones treballadores. En concret, demanem les dades de participació en l'elaboració del Pla de Gestió i Pressupost anual, en la seva aprovació i en l'assemblea general anual de l'entitat.

A la Taula 3, mostrem el resum de participació respecte al total de persones implicades en l'organització. Veiem que **les cooperatives de treball són les que més mobilitzen la participació**, sobretot perquè el gros de persones implicades a les cooperatives d'aquest tipus la conformen les persones treballadores i, per principi, aquestes han de participar⁴. Per tant, com que les cooperatives han d'incentivar la participació de les persones treballadores, els percentatges de participació respecte al total de persones implicades són els més elevats als diferents espais de participació (17%, 22% i 24%).

No passa el mateix amb **els altres dos grups**, en què els percentatges es mouen entre el 0,5% i el 10%. En els dos casos (cooperatives de consum i serveis i estructures de segon grau, i associacions i fundacions), **els baixos percentatges de participació s'expliquen sobretot perquè tenen moltes persones implicades sobre el paper, però que en realitat no estan implicades** ni participant en l'organització. Per exemple, si hi ha una cooperativa de consum que fa constar que té 1.000 sòcies consumidores (perquè se n'han fet sòcies encara que no estiguin actives), i en realitat només n'hi ha 100 persones consumint activament i només 10 participant a l'assemblea, això farà constar que té un 1% de participació a l'assemblea respecte a les 1.000 totals. Això passa en gran mesura amb les organitzacions del grup 2, i una mica menys amb les del grup 3 (fundacions i associacions), tal com es pot veure a la Taula 3.

4 - Jordi Garcia Jané enumera els principis i desenvolupa algunes idees per al bon funcionament democràtic de les cooperatives a la publicació *Autogestió y Economía Solidaria*, publicat al 2012 per REAS Euskadi.

TAULA 3. Percentatges de participació en les decisions I, 2013

Estabilitat laboral	Grup 1		Grup 2		Grup 3	
	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes
Percentatge sobre persones implicades						
% de persones que participa en l'elaboració del Pla de Gestió i Pressupost	17,61 %	16,04 %	0,54 %	0,73 %	10,08 %	10,77 %
% de persones que participa en l'aprovació del Pla de Gestió i Pressupost	22,01 %	21,75 %	2,25 %	2,38 %	5,23 %	4,59 %
% de persones que participen en l'assemblea anual ordinària de l'entitat	23,69 %	24,24 %	3,21 %	4,98 %	5,76 %	5,27 %
Percentatge mitjà desglossat per gènere	21,10 %	20,68 %	2,00 %	2,70 %	7,02 %	6,88 %
Percentatge mitjà sense desglossar	20,87 %		2,35 %		6,96 %	

A la Taula 4, podem veure els percentatges de participació respecte al total de persones treballadores. En el cas de les cooperatives de treball, societats laborals i mercantils, el que veiem és que com que la seva "massa crítica" la conformen les persones treballadores, els percentatges de participació sobre el total de gent implicada i sobre el total de persones treballadores no canvien gaire. En resum, **en el grup d'organitzacions que està format sobretot per cooperatives de treball, aproximadament 1 de cada 3 persones treballadores participa a l'assemblea anual i en l'aprovació de pla estratègic i el pressupost.**

Sí que canvia en el cas de les organitzacions dels **grups 2 i 3**, on tots els percentatges són superiors a 100. Això el que vol dir és que **tenen molta més gent implicada que l'estrictament ocupada laboralment**. Per exemple, en el cas de les cooperatives de consum i estructures de segon grau, per cada persona treballadora hi ha 8 persones més participant en els diferents espais de presa de decisió; i en el cas de les associacions i fundacions, n'hi ha 2.

TAULA 4. Percentatges de participació en les decisions II, 2013

	Grup 1		Grup 2		Grup 3	
	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes
Percentatge sobre persones treballadores						
% de persones que participen en l'elaboració del Pla de Gestió i Pressupost	22,16%	23,26%	156,10%	354,17%	212,35%	434,32%
% de persones participant en l'aprovació del Pla de Gestió i Pressupost	27,70%	31,52%	648,78%	1150,00%	110,29%	184,99%
% de persones que participen en l'Assemblea anual ordinària de l'entitat	29,82%	35,14%	924,39%	2404,17%	121,31%	212,60%
Percentatge mitjà desglossat per gènere	26,56%	29,97%	576,42%	1302,78%	147,98%	277,30%
Percentatge mitjà sense desglossar	28,29%		844,62%		188,21%	

En qualsevol dels casos i atenent als matisos de les dades, **els índexs de participació són, de mitjana, molt elevats** i denoten una forta implicació de la gent en la presa de decisions de les organitzacions. Això tradueix en dades un dels principals valors de l'economia solidària: el **control democràtic de les organitzacions per part de la major part de les persones que les conformen.**

Transparència i rotació de càrrecs

Per complementar els indicadors de participació, el balanç social mesura dos indicadors de transparència i un de rotació de càrrecs polítics. Els de transparència avaluen dos aspectes: el primer, si l'organització fa públiques trimestralment les desviacions pressupostàries, i el segon, si es fan públics internament els salaris de totes les persones de l'entitat. L'indicador de rotació de càrrecs mesura quants càrrecs han canviat durant el 2013 respecte del total de càrrecs polítics.

A la Taula 5, teniu un resum dels resultats absoluts i relatius en comparació de l'anterior edició de balanç social. És important destacar que **els tres indicadors augmenten respecte a l'any passat**, la qual cosa vol dir que les organitzacions **són més transparents i estan més renovades** (en termes de càrrecs polítics) respecte el 2012. De fet, si ens mirem la rotació veiem que més de la meitat dels càrrecs polítics han canviat durant el 2013. Si ens ho mirem per grups, és **el grup de cooperatives de treball**, societats laborals i mercantils el que puntua més alt: **el 86% de les organitzacions fan públiques les desviacions pressupostàries, el 96% fan públics els salaris interns i han rotat el 93% dels càrrecs** societaris o polítics.

TAULA 5. Transparència	2013	2012
Organitzacions que faciliten i analitzen trimestralment les desviacions pressupostàries	55	46
% Sobre total	78,57%	74,19%
Salaris públics per a les persones treballadores	65	56
% Sobre total	92,86%	90,32%
Rotació de càrrecs	245	140
Índex de rotació sobre el total de càrrecs polítics	58%	48,67%

7. Igualtat de les organitzacions

Un dels altres grans pilars de l'economia solidària és la cerca de la igualtat a diferents nivells, ja que només garantint unes condicions mínimes per poder participar en societat podem apropar-nos a una estructura social cohesionada i inclusiva.

Aquesta igualtat (o equitat) s'ha de poder garantir a diferents nivells: inclusió de col·lectius desfavorits; paritat entre homes i dones en termes de participació i presa de decisions; diferències salarials moderades dins de les organitzacions, etc.

És precisament a aquests tres nivells —inclusió social, equitat entre homes i dones, i diferències salarials internes— que el balanç social obté els indicadors d'igualtat.

Participació de les dones

L'economia social i solidària se sosté sobre l'exercici de relacions d'equitat entre dones i homes, i contribueix a reduir-ne les desigualtats existents des del punt de vista econòmic i social. Així, a l'economia solidària, les dones —que encara a dia d'avui reben més que els homes les pitjors conseqüències de l'economia capitalista— tenen més possibilitats de millorar la seva situació econòmica, social i cultural.

A la Taula 6, mostrem les dades de participació generals entre homes i dones, **veiem que de mitjana la participació en termes quantitius és paritària (52% de dones)**. Allà on observem menys quantitat de dones és en els patronats, associats generalment a les fundacions (només un 35% de les persones patrones són dones). Entre el voluntariat, cal assenyalar que els resultats que tenim són molt similars a les dades del conjunt de les entitats del tercer sector social català, on el 59% de les persones voluntàries són dones (al balanç social 2013 són el 58%).

TAULA 6. Persones membres, per tipus de participació i sexe, 2013

	Dones	Homes	% dones	Total
Persones sòcies de diferents tipus	26.797	25.191	52 %	51.988
Persones patrones	25	46	35 %	71
Persones voluntàries	1.629	1.161	58 %	2790
Persones amb vincles de treball	1.246	784	61 %	2030
Total	29.697	27.182	52 %	56.879

Si ens mirem més al detall la participació de les dones per forma jurídica, veiem que les xifres són molt paritàries (Taula 7).

Ara bé, si observem el nombre de persones treballadores per forma jurídica (Taula 8) sí que veiem diferències significatives: hi ha una proporció bastant més gran de dones treballadores tant en el grup de les cooperatives de consum, de servei i estructures de segon grau, com en el grup de les associacions i fundacions, fins al punt que **2 de cada 3 persones treballadores són dones**. Entre les associacions i fundacions en concret, es recull un percentatge (69%) molt similar al del conjunt de Catalunya (70%)⁵.

En les cooperatives de treball que han fet balanç social enguany, **les dones representen el 49% de les persones treballadores**.

En relació amb les anteriors edicions de balanç social, es manté un percentatge de dones treballadores molt estable: 61% al 2011 i 57% al 2012, contra el 61% del 2013.

TAULA 7. Persones implicades segons forma jurídica, 2013

	Dones	Homes	% dones	Total
Coop. de treball, societats laborals i societats mercantils	477	561	46 %	1.038
Coop. de consum, de servei i de 2n grau i assoc. de 2n grau	11.815	11.580	51 %	23.395
Associacions i fundacions	17.405	15.041	54 %	32.446
Total	29.697	27.182	52 %	56.879

TAULA 8. Persones treballadores segons forma jurídica, 2013

	Dones	Homes	% dones	Total
Coop. de treball, societats laborals i societats mercantils	379	387	49 %	766
Coop. de consum, de servei i de 2n grau i Assoc. de 2n grau	41	24	63 %	65
Associacions i fundacions	826	373	69 %	1.199
Total	1.246	784	61 %	2.030

5 - Anuari 2013 del Tercer Sector Social de Catalunya. Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, 2013.

D'altra banda, el percentatge de càrrecs de responsabilitat ocupats per dones és, en aquesta edició, del 54%, que supera el 46% de l'edició anterior de balanç social i avantatja en gairebé 20 punts la dada del 2011. Així doncs, observem una millora considerable en l'ocupació de càrrecs de responsabilitat per part de dones, que, per altra banda, és molt superior a la del conjunt de l'estat, en què les dones ocupen el 39% dels llocs de direcció i gerència⁶.

Si ens mirem la participació de les dones en els espais de presa de decisions polítiques, tenim dos indicadors diferents. Per un costat, tenim els percentatges de participació en l'elaboració i l'aprovació dels pressupostos i plans de gestió anuals. En aquest cas, veiem que la participació és molt equilibrada: un 52% de mitjana (Taula 9) i sense diferències significatives en els diferents nivells de decisió.

TAULA 9. Participació desglossada per gènere, 2013

	Dones	Homes	% dones	Total
Nre. de persones que participen en l'elaboració del Pla de Gestió i Pressupost	1.902	1.795	51 %	3.697
Nre. de persones que participen en l'aprovació del Pla de Gestió i Pressupost	1.282	1.088	54 %	2.370
Nre. de persones que participen en l'Assemblea anual ordinària de l'entitat	1.494	1.506	50 %	3.000
Mitjana	1.559	1.463	52 %	3.022

El segon indicador és l'ocupació de càrrecs polítics o societaris. En aquest cas, sí que veiem que la proporció de dones es redueix fins al 40% i no millora respecte les dades del 2012 en què se situaven al mateix percentatge. En qualsevol cas, si ho comparem amb les dades de composició dels consells d'administració de les societats anònimes a Catalunya, els estàndards estan molt millor: al 67% de les societats anònimes no hi ha cap dona al consell d'administració, i només al 33% restant n'hi ha almenys una⁷.

6 - http://www.cepes.es/boletin_detalle=360

7 - Estudi sobre la presència de dones en els consells d'administració de les empreses de Catalunya. Observatori Dona Empresa Economia, 2013.

Inclusió social

L'economia social i solidària també té cura de la integració de persones en risc d'exclusió social i procura proveir a totes les persones treballadores de condicions de treball equitatives.

Les entitats que han fet balanç social en aquesta edició ocupen **343 persones en risc d'exclusió, gairebé un 60% més dels que eren l'any passat** (216 persones). Aquest nombre representa un **17% del total de persones treballadores**, un percentatge lleugerament superior a les dades d'anys anteriors. Aquest increment es deu al fet que, en aquesta edició, han començat a fer el balanç social algunes empreses d'inserció i fundacions amb una gran proporció de la plantilla de persones en risc d'exclusió.

Aquest canvi també es nota quan ens mirem les proporcions segons formes jurídiques (Taula 10). Així, veiem que en aquesta edició la major proporció de persones en risc d'exclusió social les ocupaven les associacions i fundacions (62%), i la resta ho feien el grup de les cooperatives de treball. En canvi, l'any passat era inversa: eren el grup de les cooperatives de treball les que ocupaven una proporció superior de persones en risc d'exclusió.

TAULA 10. Persones en risc d'exclusió per tipus d'entitat i sexe, 2013

	Dones	Homes	Total	%
Cooperatives de treball, societats laborals i societats mercantils	56	74	130	38 %
Coop. de consum, de servei i de 2n grau i associacions de 2n grau	0	0	0	0 %
Associacions i fundacions	96	117	213	62 %
Total	152	191	343	
%	44 %	56 %		

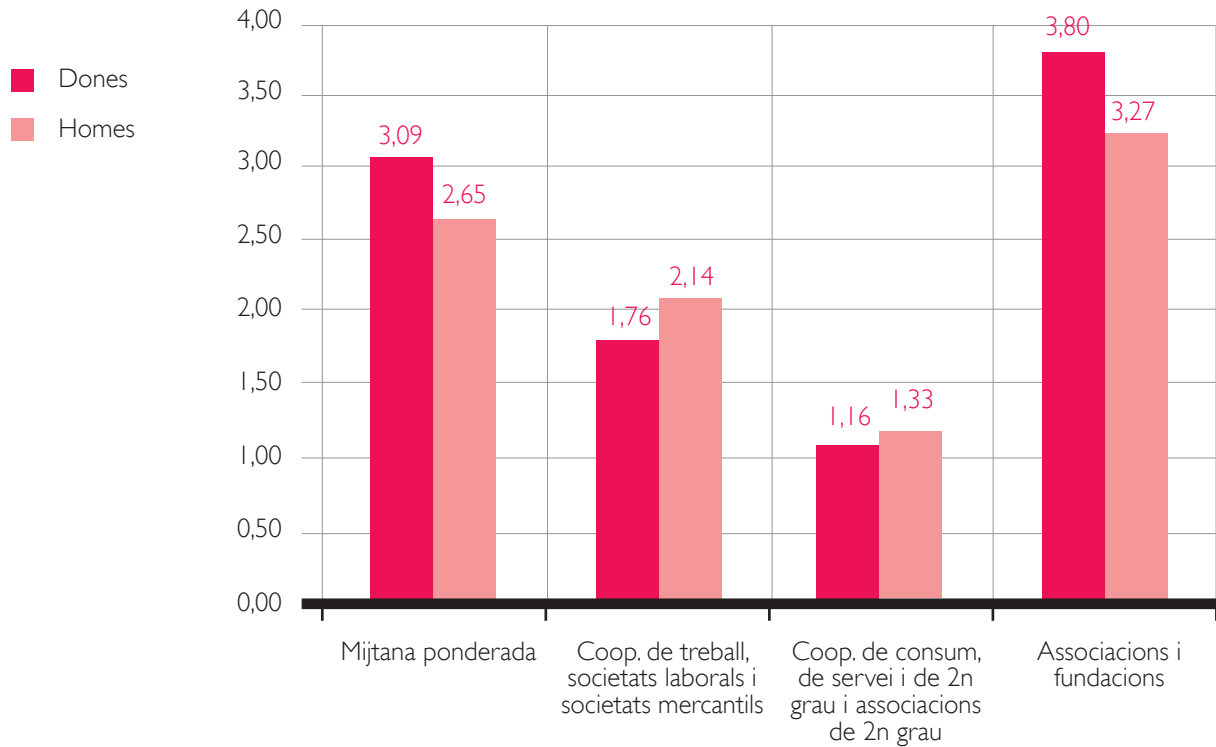
Per sexe, un 44% de les persones en risc d'exclusió ocupades en les entitats d'economia social i solidària són dones, una proporció bastant superior a les xifres obtingudes l'any passat (37%).

Igualtat salarial

El darrer indicador que mesura el balanç social respecte al principi d'igualtat és **la relació entre el salari més alt i el més baix**. Aquest indicador el tenim desglossat entre homes i dones i per formes jurídiques a la Gràfica 7.

Gràfica 7.

Igualtat retributiva per formes jurídiques i sexe, 2013

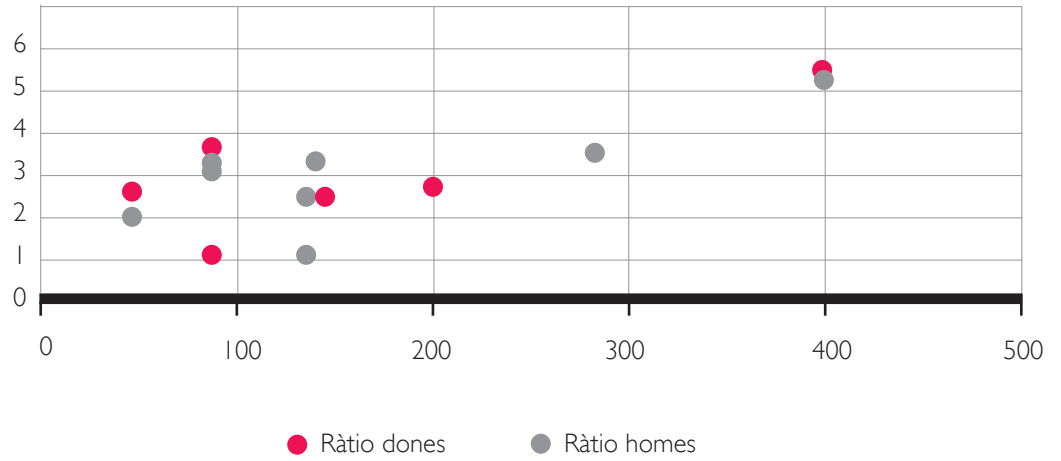
El càlcul i control de les diferències salarials entre les persones que més cobren i les que menys a dins de la mateixa empresa o organització és un element clau a l'hora d'avaluar l'equitat o la falta d'equitat. Al llarg de la crisi econòmica i com a conseqüència d'unes polítiques públiques encarades a desmantellar la protecció de les persones treballadores, les diferències de poder adquisitiu s'han accentuat, s'han estancat els salaris de la banda baixa i s'han incrementat les remuneracions de llocs directius.

Des de la XES, no tenim establert un màxim de diferència salarial estricta, tot i **que la principal referència és un llindar màxim d'1 a 5⁹**. Com veiem a la Gràfica 7, no hi ha encara cap grup d'empreses i organitzacions que s'aproximi a aquesta ràtio. De tota manera, és una qüestió complexa, ja que l'increment de diferència salarial no sembla que respongui tant a la naturalesa jurídica de les organitzacions com més aviat a la seva dimensió (tot i que segurament deu ser una combinació de factors). Per exemple, si agafem les 9 organitzacions amb més plantilla (essent la més petita de 54 treballadores i la més gran, de 395), **obtenim una certa correlació entre increment de plantilla i increment de la banda salarial**, com es veu a la Gràfica 8.

9 - Segons la proposta de llei d'economia social i solidària elaborada per la XES per fer entrar a tràmit al Parlament de Catalunya.

Gràfica 8.

Correlació entre nombre de persones treballadores i diferències salarials, 2013

Si observem les dades per sexes, en el seu conjunt **les diferències salarials entre dones són més grans que entre homes**, pel pes que tenen sobretot les diferències dins de les associacions i fundacions (1 a 3,8). Als altres dos grups, les diferències són més grans entre els homes que entre les dones, que en cap dels dos casos no arriben a 1 a 2.

8. *Medi ambient*

L'anàlisi de l'impacte i el comportament ambiental de les organitzacions és el tercer pilar del balanç social. No s'entendria l'economia solidària sense una profunda consciència dels límits ambientals que rodegen l'activitat econòmica i a la qual les empreses s'han d'adaptar per funcionar de manera sostenible a llarg termini. És veritat que sovint hi ha dinàmiques ambientals globals com el canvi climàtic que sobrepassen la capacitat d'acció de les organitzacions, però si l'economia solidària s'ha d'erigir com un sector econòmic alternatiu ha de **mostrar que es poden respectar els límits del planeta i ser viable econòmicament**. En aquest sentit, és clau que les organitzacions incorporin els vectors ambientals (gestió de residus, consum energètic, consum d'aigua, etc.) al funcionament i a la presa de decisions estratègiques, i que internalitzin així una visió de llarg termini basada en l'equitat ambiental, global i intergeneracional.

Per avaluar el comportament ambiental, el balanç social desglossa diferents indicadors per intentar obtenir una fotografia de l'impacte ambiental de les organitzacions. Aquests indicadors mesuren i avaluen **el consum energètic, d'aigua, de paper i d'altres consumibles d'oficina, així com la generació de residus**.

Val a dir que per obtenir aquests indicadors hi ha un parell de limitacions metodològiques importants. La primera és que demanem el mateix tipus de dades a organitzacions que operen en diferents sectors. L'escenari ideal seria poder demanar indicadors adaptats als diferents sectors d'activitat i que es poguessin fer agregacions de dades per sectors, cosa que permetria, a més, fer comparacions amb dades agregades de l'economia catalana. La segona limitació és la capacitat o disposició de les organitzacions per facilitar determinades dades, la qual cosa (com expliquem més endavant) impedeix obtenir dades agregades per totes les organitzacions.

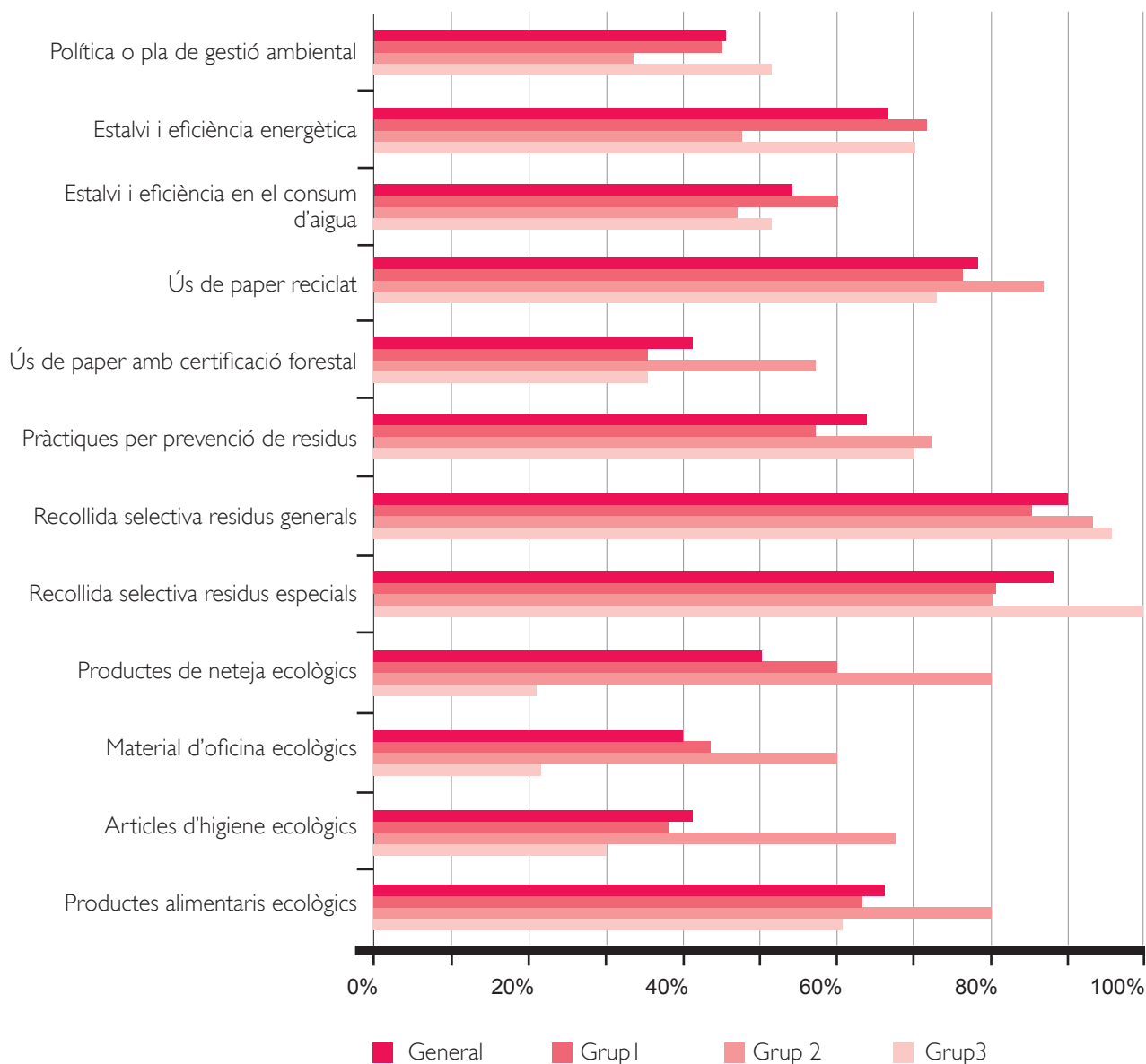
Malgrat aquestes limitacions, podem obtenir dades prou vàlides per entendre el comportament ambiental de les organitzacions de l'economia solidària. Tenim dos tipus d'indicadors: els que mesuren quantitativament els consums i els indicadors que avaluen la posada en pràctica de diferents pràctiques o accions.

Posada en pràctica de comportaments proambientals

En aquesta part del qüestionari, es demana a les organitzacions que responguin si duen a terme determinades pràctiques o accions. A la Gràfica 9 podeu veure el resum de resultats, tant en general com per formes jurídiques.

Gràfica 9.

Percentatge d'aplicació de mesures ambientals, per grups, 2013

Si ens mirem les dades generals, podem veure quines són les pràctiques més esteses i les que menys. En allò que s'apliquen més les organitzacions és en la gestió de residus: **el 90% fa recollida selectiva de residus generals; el 87%, recollida selectiva de residus especials, i el 77% fan servir paper reciclat.** És segurament perquè la majoria d'organitzacions utilitzen paper reciclat que n'hi ha tan poques que en facin servir amb certificació forestal (41%)⁹.

9 - Des d'un punt de vista d'impacte ambiental, sempre serà millor fer servir paper reciclat abans que paper provinent de noves fustes. Font: *Consum conscient de paper: hi tenim un paper!*, revista *Opcions* núm. 35, 2010.

En allò que més flaquegen les organitzacions és en la utilització de productes ecològics d'oficina i també d'higiene, ja que només el 40% de les organitzacions afirmen utilitzar productes ecològics. Segurament hi ha força menys cultura encara d'utilització de materials d'oficina provinents de materials reciclats o de matèries biodegradables que no pas de separació i reciclatge de residus. I el mateix podríem dir de la utilització de sabons, paper higiènic, etc., per a l'oficina. Així, **és en aquests àmbits "oblidats" (però no exempts de problemàtiques) en els quals caldria anar fent salts qualitatius**, ja que, com veiem amb les dades de residus i paper, hi ha objectius que ja estan assolits i cal posar-se metes més ambicioses.

Alimentació, energia i aigua estan a la banda mitjana (55% al 65%), i són àmbits sobre els quals hi ha més sensibilitat, però sobre els quals encara es poden anar desenvolupant millores.

Indicadors quantitius

Pel que fa als indicadors quantitius, el balanç social permet obtenir dades agregades del consum d'electricitat, de gas, d'aigua i de paper, i també de generació de residus.

Els indicadors quantitius s'obtenen a partir de les dades facilitades per les organitzacions. Malauradament, no totes les organitzacions disposen o poden aportar la informació demanada al balanç social en alguns dels camps quantitius, de manera **que per fer les dades agregades hem de treballar només sobre les dades de les empreses i entitats que han facilitat la informació**. A més, com que mirem d'obtenir dades relatives al nombre de persones treballadores i al volum de facturació, no podem dividir per les persones o ingressos de les 70 organitzacions, sinó que hem de fer-ho només pel nombre de treballadores i d'ingressos d'aquelles organitzacions que han aportat dades. A la Taula 11, mostrem quantes organitzacions han contestat a cada bloc d'informació.

TAULA 11. Quantitat de respostes obtingudes per magnituds ambientals, 2013		
Indicador	nre. org.	% del total
Consum electricitat	61	87,1%
Consum gas	14	20,0%
Consum aigua	59	84,3%
Consum paper	69	98,6%
Residus generats	29	41,4%

A la Taula 12, hi ha el resum de les magnituds anuals quantitatives agregades en relació amb el nombre de persones treballadores i també en relació amb el volum d'ingressos generat. Aquestes dades seran **útils en la mesura que les puguem anar comparant al llarg del temps**, així que a partir de l'any que ve podrem anar comparant l'evolució donat que aquest és el primer cop que obtenim les dades en aquest format.

Pel que fa a l'**electricitat**, les 61 organitzacions que han facilitat les dades han consumit 11 tones de Co₂ provinents del consum elèctric per generar un milió d'€. Si ho mirem per persones treballadores, s'han generat 318 kg de Co₂ per cada persona.

Pel que fa al **gas**, només han contestat 14 organitzacions, les quals han consumit 2,82 tones de Co₂ provinents del consum de gas per cada milió d'euros, i 92,85 kg de Co₂ per persona treballadora.

Si ens mirem el consum d'**aigua**, veiem que les 59 organitzacions que han contestat, per generar un milió d'euros, han consumit 842 m³ d'aigua, la qual cosa correspon a uns 24 litres per persona treballadora.

Pel que fa al **paper**, s'han consumit uns 3,5 paquets de 500 folis per cada persona treballadora.

Finalment, les 29 organitzacions que han aportat dades quantitatives de generació de **residus**, han generat 37 kg de residus per persona treballadora, la qual cosa equival a 1.307 kg per milió d'euros generat.

TAULA 12. Dades de consum agregades, 2013

Consum electricitat	índex 61
Kwh/milió d'€	44.851,10
Kwh/treball	1.285,49
TCO ₂ /milió d'€	11,12
KgCo ₂ /treball	318,80
Consum gas	índex 14
m ³ /milió d'€	13.048,93
m ³ /treball.	429,88
TCO ₂ /milió d'€	2,82
kgCo ₂ /treball.	92,85
Consum aigua	índex 59
m ³ /milió d'€	842,30
m ³ /treball.	23,96
Consum paper	índex 69
Paq./milió d'€	112,67
Paq./treball.	3,47
Residus generats	índex 29
Kg/milió d'€	1307,05
Kg/treball.	37,15

9. Compromís social

Un quart pilar del balanç social és la mesura del grau d'implicació que tenen les organitzacions amb la seva comunitat a diferents nivells, ja sigui amb l'entorn més proper (veïnal, entorn de treball), com en espais més vinculats a la seva activitat econòmica i a la cadena de proveïment o en una comunitat sociocultural més àmplia.

Altra vegada és una propietat difícil de calcular, i per fer-ho des de la XES hem definit tres àmbits diferents:

- la participació voluntària i activa en xarxes i moviments socials;
- els esforços per a la construcció de mercat social a través de la intercooperació, és a dir, a través de les compres i vendes efectuades a empreses de l'àmbit de l'economia social i solidària, així com també els diners dipositats en empreses i organitzacions de finances ètiques;
- la preservació de la llengua pròpia del territori, com un valor identitari, cultural i de cohesió de la societat.

Participació en xarxes i moviments socials

Quant a la **participació en xarxes i moviments socials**, amb les dades recollides en la present edició hem observat una reducció respecte a l'any passat, tant en hores dedicades com en nombre d'entitats o xarxes en les quals es participa (Taula 13). És difícil fer una anàlisi sobre les possibles causes d'aquesta reducció. Pel que fa a **les hores dedicades a participar en xarxes i moviments socials**, una de les coses que creiem que és important puntualitzar té a veure amb una qüestió metodològica: la manera d'obtenir les dades és demanant a les organitzacions que fan el BS que ens diguin quantes hores han dedicat en un any a compromisos socials i, generalment, com que no es té ben sistematitzada aquesta informació, **les respostes tendeixen a ser poc precises**. Pel que fa al nombre de xarxes i moviments als quals es participa, sí que podem quedar-nos amb la idea que **s'ha reduït la ràtio de 9,1 a 7,4** per entitat de mitjana.

TAULA 13. Participació en xarxes i moviments socials

	2013	2012
Nombre d'organitzacions	520	566
Ràtio xarxes per cada organització	7,4	9,1
Hores dedicades a entitats, xarxes, federacions	2.8421	3.0291
% Sobre el total d'hores remunerades treballades	1,02%	1,68%

Finances ètiques i mercat social

A la Taula 14 presentem un resum de les principals magnituds relacionades amb l'operació amb finances ètiques per part de les organitzacions del balanç social, i en comparació amb les dades de l'edició anterior. Pel que fa al grau d'utilització de finances ètiques per part de les organitzacions, val a dir **que el 71,4% afirmen treballar amb finances ètiques, dada 7 punts per sobre de l'obtinguda l'any anterior (64,5%).**

Pel que fa a la quantitat de diners dipositats en entitats de finances ètiques, el volum total ha estat de **9,7 milions d'euros**, gairebé el doble que l'any anterior. Aquest increment s'explica sobretot per les dades de Coop57, que ha duplicat la quantitat de diners dipositats. Per obtenir una dada no esbiaixada per les dades del Coop57 i veure quina proporció real de diners hi havia dipositats en entitats de finances ètiques respecte del total de diners dipositats, **hem restat les magnituds del Coop57** (vegeu Taula 14). Un cop fet això, observem que **hi ha hagut un increment del 59% en el volum total de diners dipositats en finances ètiques respecte de l'edició anterior**, i que ha augmentat la mitjana de diners dipositats per entitat en un 41%.

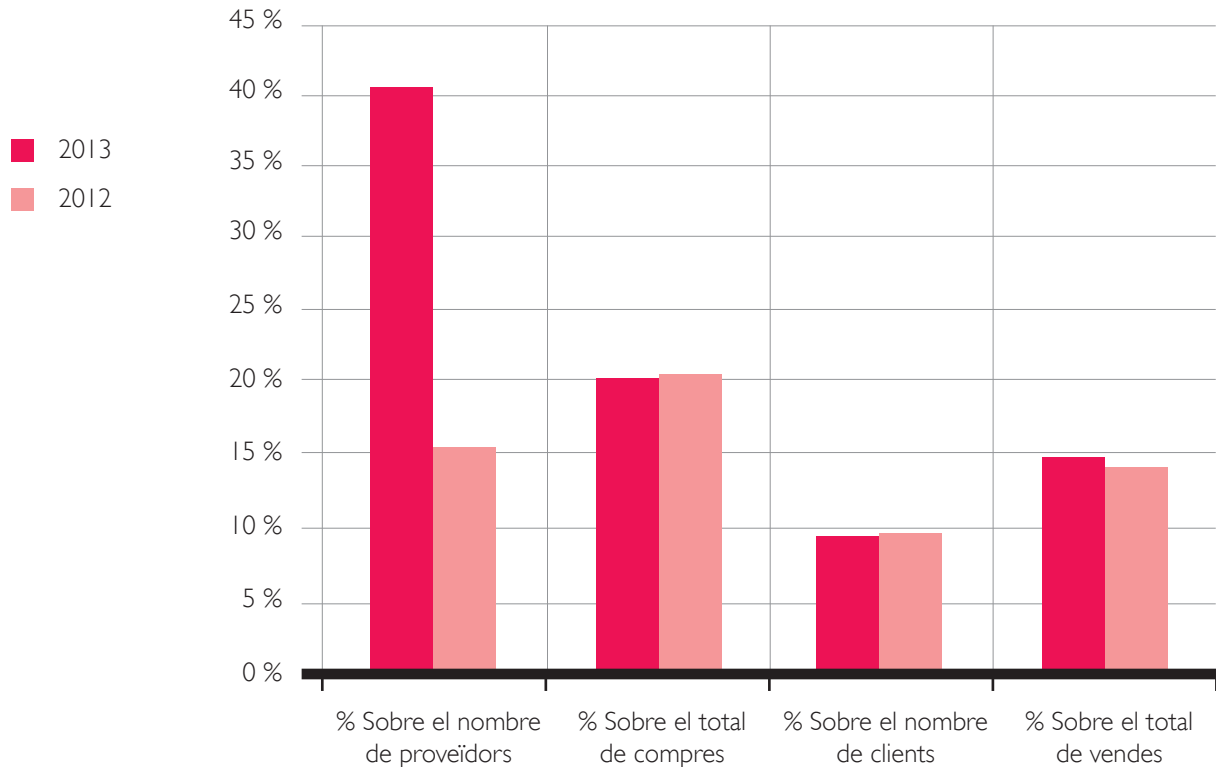
TAULA 14. Finances ètiques (FE)

	2013	2012	increments
% entitats que operen amb FE	71,43 %	64,52 %	11 %
Volum de diners en FE	9.772.264 €	5.074.791 €	93 %
Volum sense Coop57	854.471 €	536.000 €	59 %
% FE sobre total de dipòsits	12,3 %	14,5 %	
Mitjana per entitat	12.207 €	8.645 €	41 %

Pel que fa als diners que circulen pel mercat social¹⁰ constituït per les 70 organitzacions que han fet balanç social, la Gràfica 10 en resumeix les principals magnituds.

10 - Entenem per mercat social aquell àmbit de pertinença de naturalesa econòmica format per empreses i organitzacions que es regeixen pels principis de l'economia social i solidària i que tenen relacions comercials entre elles. Així doncs, el mercat social català estaria format per totes aquelles organitzacions i empreses dins de l'àmbit de la XES i/o el balanç social que tenen entre elles relacions de client-proveïdor.

Gràfica 10.
Compres i vendes al mercat social

El més destacat en la present edició del balanç social és la forta creixuda en la proporció de proveïdors de l'economia solidària respecte del total: ha passat del 15% el 2012 a més del 40% al 2013. És difícil trobar una explicació clara a aquest increment, i sobretot tenint en compte que les dades de facturació no han canviat substancialment. Així, sembla que hi ha més proveïdors d'economia solidària, però la proporció de diners circulant és la mateixa que l'any passat.

Si desglossem les dades del 2013 per formes jurídiques podem veure algunes diferències significatives. A la Taula 15 mostrem les compres al Mercat Social pels tres grups principals. Les associacions i les fundacions són les que declaren tenir més proporció d'empreses proveïdores d'economia solidària (69,5%), però, en canvi, la proporció de les compres fetes sobre aquests proveïdors és molt més petita (18%). Això fa pensar que les associacions i fundacions tenen uns pocs grans proveïdors que no són de l'economia solidària, i molts proveïdors que sí que formen part del mercat social, però que s'emporten una part molt petita de les compres. Al grup de cooperatives de consum i serveis i estructures de segon grau (grup 2) passa una mica el mateix, però en una proporció menor. En canvi, en el grup de les cooperatives de treball passa el fenomen contrari: 1 de cada 5 proveïdors és de l'economia solidària, però en canvi 1 de cada 3 euros pagats van a proveïdors del mercat social.

TAULA 15. Compres al Mercat Social, 2013

	Grup 1	Grup 2	Grup 3
% Sobre el nombre de proveïdors	22,77%	33,14%	69,49%
Compres a proveïdors de l'ESS	1.211.285,00 €	454.019,00 €	1.008.984,00 €
% Sobre total sobre compres	36,98 %	10,78 %	18,28 %

Si ens ho mirem des del costat dels clients i les vendes, veiem que, en general, **els clients de l'àmbit solidari són una part molt petita dels clients totals** (de mitjana un 9%, però en alguns casos, com el de les associacions i fundacions, no arriba al 2,5%). Això es pot explicar pel fet que moltes organitzacions tenen administració pública i usuaris finals com a principals clients, de manera que és un univers molt més atomitzat i difícil d'identificar com a economia solidària. Pel que fa al volum de facturació a clients de l'economia solidària, els percentatges són superiors, i arriben gairebé a un 15% de mitjana. **Tant el grup de les cooperatives de treball com el de les estructures de segon grau i cooperatives de consum i serveis, l de cada 5 euros cobrat prové de l'economia solidària.**

TAULA 16. Vendes al mercat social, 2013

	Grup 1	Grup 2	Grup 3
% Sobre el total de clients	4,45 %	17,99 %	2,31 %
Ingressos/vendes de l'ESS	1.969.705,00 €	1.121.395,00 €	823.751,00 €
% Sobre el total de vendes	21,74 %	21,51 %	6,33 %

Aquestes dades són interessants de cara a entendre quin percentatge de les necessitats poden satisfer les organitzacions i les persones usuàries dins del circuit de l'economia solidària, i entendre en quin punt ens trobem en el desplegament del mercat social. De moment, **podem afirmar que, en termes globals, l'espai econòmic que conformen les entitats i empreses del balanç social tenen entre un 15% i un 20% del seu volum de facturació dins de l'economia solidària.**

La llengua

Sobre la implicació de les entitats que han fet balanç social en la preservació de la llengua pròpia del territori, cal destacar que el **92,86%** de les entitats tenen una **política lingüística interna favorable al català**. Aquesta dada és lleugerament inferior a la del 2012 (95%).

10. Qualitat laboral

El cinquè gran pilar del balanç social és la preocupació per les condicions de treball i el benestar de les persones treballadores. És fonamental que les persones treballadores d'una organització tinguin uns mínims drets garantits, i no solament aquells circumscrits a la legislació vigent: cal anar més enllà. Les organitzacions de l'economia solidària són pioneres a l'hora de demostrar que pot haver-hi formes de funcionar diferents, formes de funcionar que permetin la conciliació de la vida familiar amb la laboral, que assegurin l'estabilitat laboral partint de pràctiques de repartiment del treball; que creïn entorns humans on puguin tenir suport, on es puguin sentir-se acompanyats i afrontar conflictes amb democràcia i cuidant les persones; que donin autonomia a les persones treballadores per sentir-se realitzades a la feina... Quan parlem de qualitat laboral, ens referim a la suma de tots aquests elements que garanteixen una experiència de qualitat a l'entorn laboral. A més, una organització amb un entorn laboral sa i motivat serà sempre més productiva, creativa i eficient.

Salut laboral

La salut laboral s'avalua a partir dels sistemes de prevenció de riscos laborals (PRL) i del nombre d'hores de baixa anuals.

Pel que fa al primer indicador, les **organitzacions que afirmen tenir un sistema de Prevenció de Riscos Laborals implantat ha passat del 65% de l'edició anterior al 75% aquest any** (vegeu Taula 17). És a les associacions i fundacions on aquest percentatge és més elevat (82%), seguides del grup de cooperatives de consum i serveis i estructures de segon grau (73%) i del grup de les cooperatives de treball (69%). **També el percentatge d'organitzacions que afirmen tenir mesures actives de PRL ha augmentat, en aquest cas del 64% al 77%**, i amb totes les formes jurídiques hi ha hagut increments.

TAULA 17. Prevenció Riscos Laborals, comparativa 2012-2013				
	Mitjana	Grup 1	Grup 2	Grup 3
% org. amb sistema de PRL implantat 2013	75,7%	71,9%	73,3%	82,6%
% org. amb sistema de PRL implantat 2012	64,5%	75,9%	60,0%	52,2%
% org. amb mesures actives de PRL 2013	77,1%	81,3%	66,7%	78,3%
% org. amb mesures actives de PRL 2012	64,5%	79,3%	50,0%	52,2%

Pel que fa al segon bloc de salut laboral, el percentatge d'hores de baixa ha augmentat respecte de l'edició del 2012. Com es veu a la taula 18, la **proporció d'hores de baixa ha superat lleugerament la mitjana d'hores de baixa anuals registrades a Catalunya durant el 2012**, i s'ha allunyat dels nivells propers al 2,5% de l'anterior edició del balanç social.

TAULA 18. Percentatge d'hores de baixa anuals

	Dones	Homes	Mitjana BS	Mitjana Catalunya
% sobre el total d'hores treballades 2012	2,2 %	3,0%	2,54 %	3,90 % ¹¹
% sobre el total d'hores treballades 2013	4,4 %	3,9%	4,2 %	

Ocupació i estabilitat laboral

Si ens centrem en l'estabilitat laboral, a la Taula 19 hem resumit algunes de les informacions obtingudes. Si ens parem a analitzar **els índexs de rotació de plantilla** (percentatge d'acomiadaments, baixes voluntàries i jubilacions sobre el total de persones treballadores), veiem que **se situen entre el 7% i el 9%, i ha augmentat lleugerament respecte a les dades del 2012** (que estaven al voltant del 6,5%). També podem veure les proporcions dels diferents tipus de contractes. En aquest cas, **els contractes indefinits representen el 56% del total, els temporals el 37% i els de pràctiques el 7%**. En relació amb el 2012, ha augmentat lleugerament la proporció de contractes temporals respecte als indefinits durant l'exercici 2013.

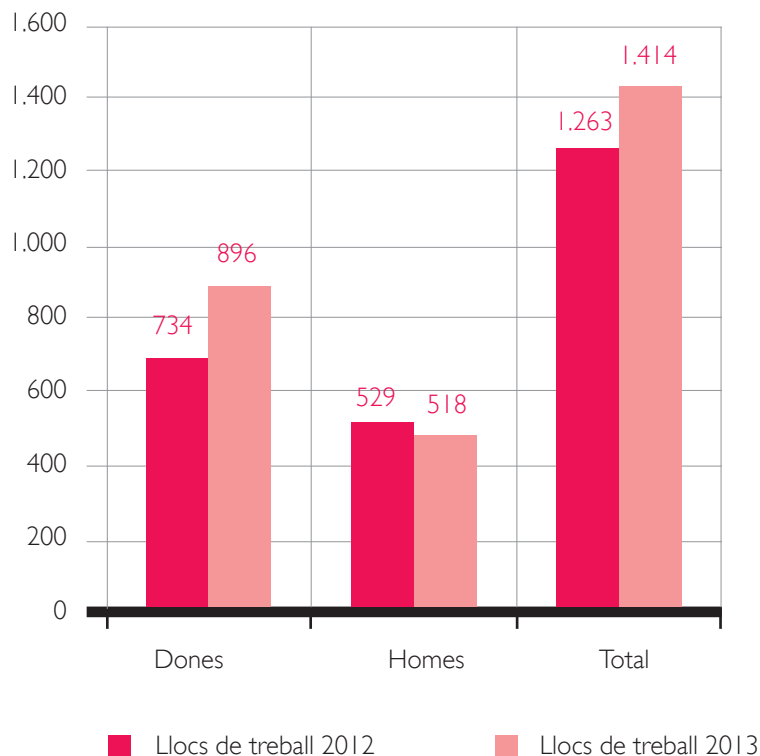
TAULA 19. Estabilitat laboral, per sexe, 2013

	TOTALS 2013		
	Dones	Homes	
Nre. d'acomiadaments, baixes voluntàries i jubilacions el 2013	92	72	
% sobre el total de persones treballadores	7,38 %	9,18 %	
% de contractes indefinits	35,4 %	21,0 %	56,4 %
% de contractes temporals	23,1 %	13,7 %	36,9 %
% de contractes en pràctiques	3,4 %	3,3 %	6,7 %
% sobre el total	10,00 %	21,74 %	

¹¹ - Encuesta de coyuntura Laboral en España, 2012. Ministerio de Empleo y Seguridad Social.

Gràfica 11.

Creació d'ocupació (índex 51 organitzacions comunes 2012 i 2013)

Pel que fa a la creació d'ocupació, la Gràfica 11 compara el nombre de persones ocupades el 2012 i el 2013. Aquesta dada, a diferència d'altres anys, l'hem calculat **comparant només les dades de les organitzacions que han fet el balanç social els dos anys**. Ho hem fet així perquè d'aquesta manera podem comparar la capacitat de crear ocupació que tenen d'una manera consistent (si comparéssim el nombre de persones ocupades per les 70 organitzacions del 2013 davant de les 62 del 2012 estaríem fent una anàlisi sobre una mostra diferent). Així, agafant les 51 organitzacions que tenen en comú les dues últimes edicions de balanç social, veiem que **s'han generat 151 llocs de treball, la qual cosa representa una 12% de creixement en l'ocupació**.

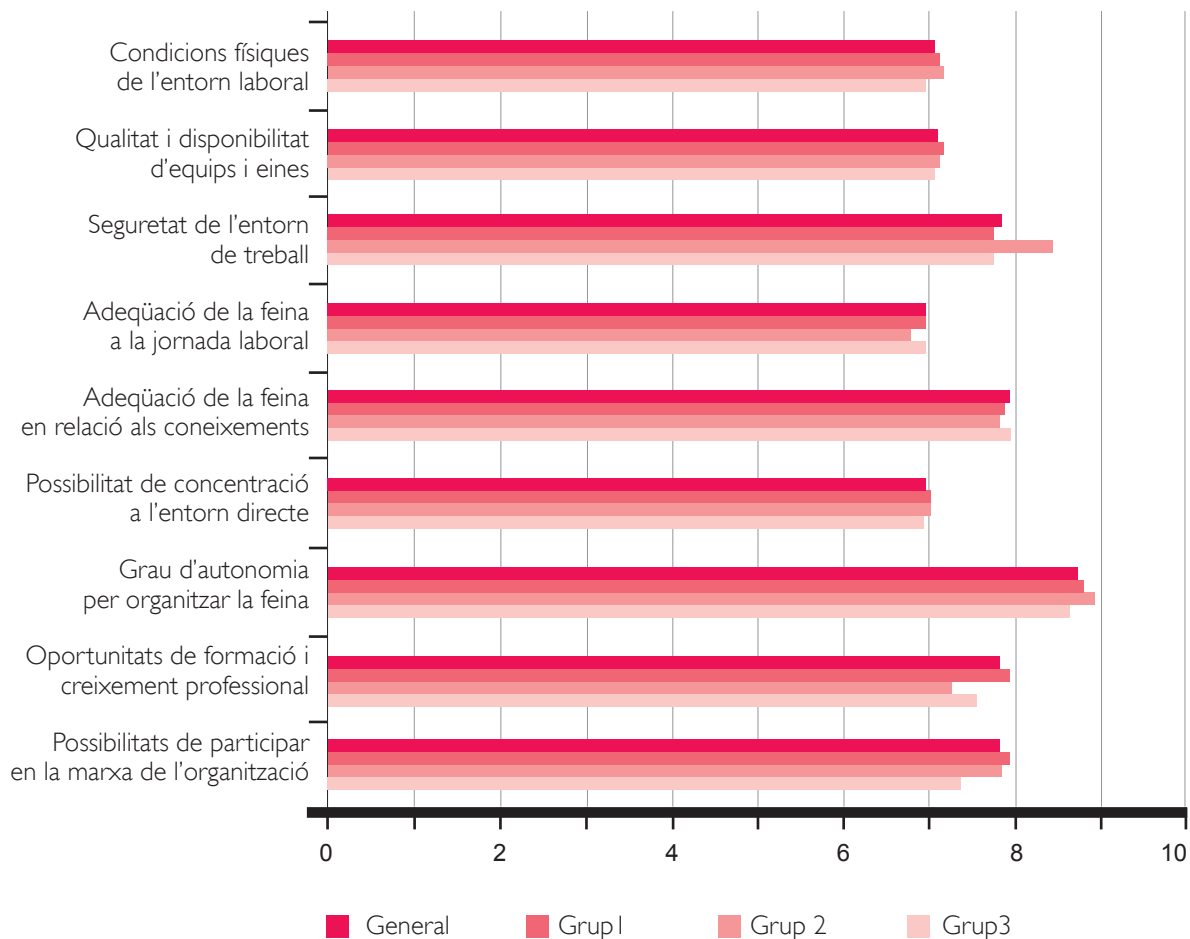
El benestar de les persones

Més enllà de les dades d'estabilitat i salut laboral i creació d'ocupació, és important avaluar el benestar de les persones treballadores des de la seva opinió. Per això, el benestar de treballadors i treballadores el puntuen elles mateixes a través d'un qüestionari anònim. Totes aquestes respostes queden recopilades a l'informe individual de cada entitat, fet que ens permet obtenir les mitjanes de satisfacció laboral de les persones treballadores de les organitzacions que fan balanç social.

En aquesta edició, **han contestat 701 persones, xifra que representa una mitjana de 10 persones treballadores per organització, i representen el 35% del total de persones treballadores de les 70 organitzacions**. Les puntuacions van de l'1 al 10, en què 10 és la màxima puntuació. A les gràfiques 12, 13 i 14 podeu veure els resultats mitjans de benestar laboral.

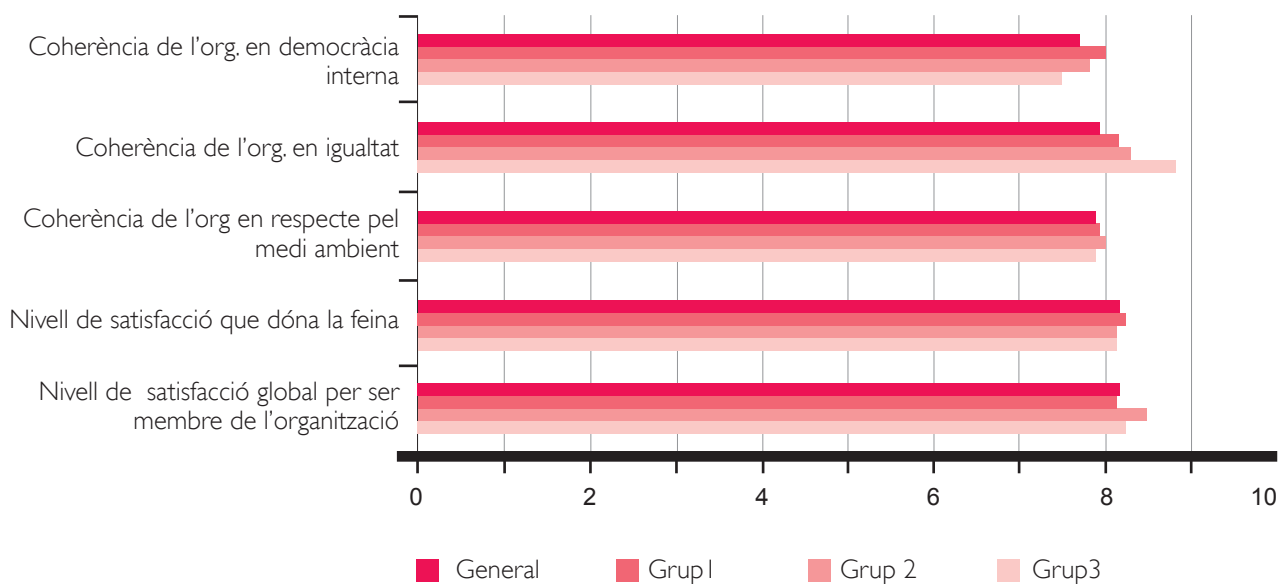
Gràfica 12.

Bloc I de benestar declarat per les persones treballadores, 2013

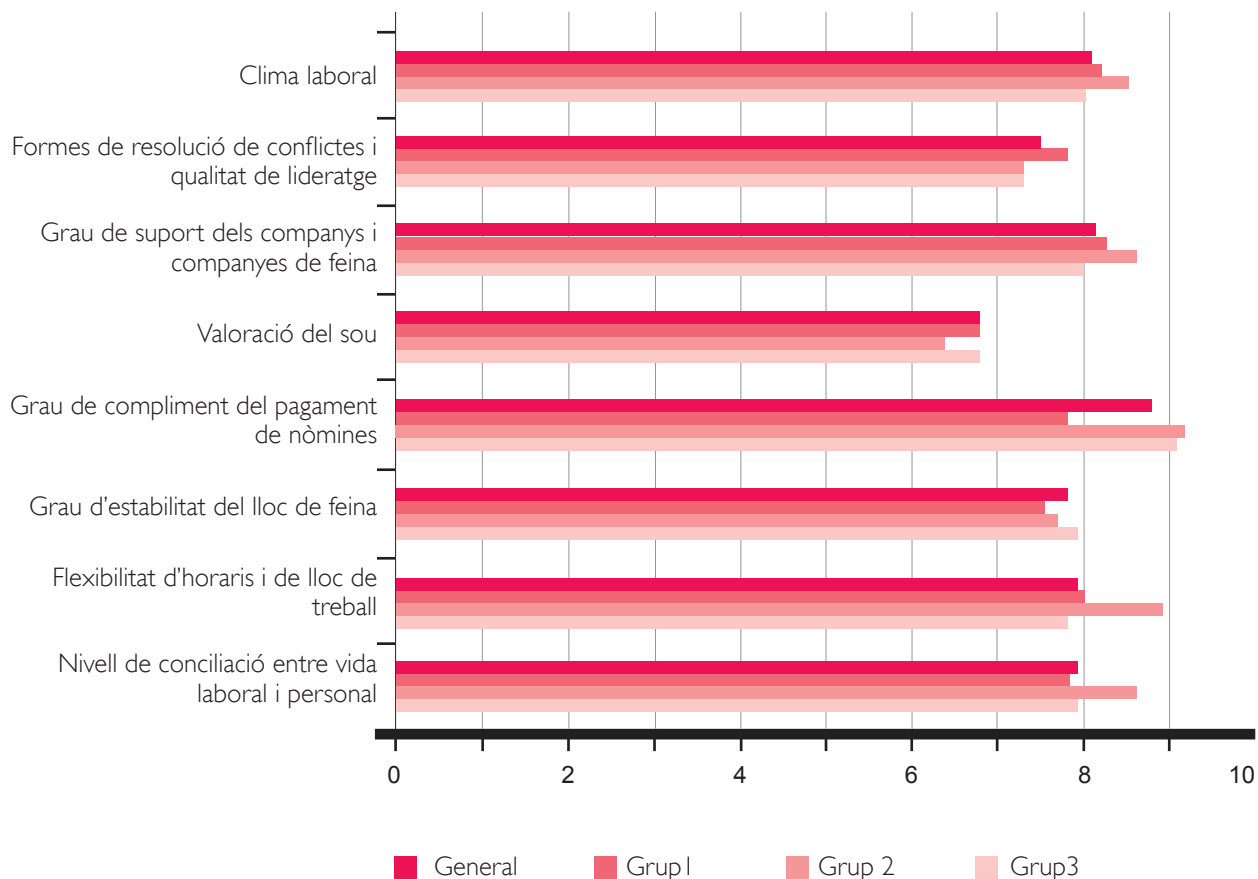
Gràfica 13.

Bloc III de benestar declarat per les persones treballadores, 2013

Gràfica 14.

Bloc II de benestar declarat per les persones treballadores, 2013

Si ens mirem la satisfacció general (la barra de dalt, la més fosca), veiem que **aquells elements més valorats** per les persones treballadores són, per ordre, els següents:

- El grau de compliment en el pagament de les nòmines: 8,62
- El grau d'autonomia per a organitzar-se la feina: 8,50
- El grau de suport dels companys i companyes a la feina: 8,20
- El nivell de satisfacció que dóna la feina que es fa: 8,20
- El nivell de satisfacció global per ser membre de l'organització: 8,19

Si fem l'exercici a la inversa, podem veure quins són els cinc **aspectes menys valorats**, i quina puntuació tenen:

- El sou: 6,62
- El grau d'adequació de la feina a la jornada laboral: 6,92
- La possibilitat de concentració a l'entorn directe: 6,79
- Les condicions físiques de l'entorn laboral: 7,20
- La disponibilitat i qualitat d'equips i eines: 7,40

De les dades obtingudes, i veient els aspectes més i menys valorats, en fem l'anàlisi següent:

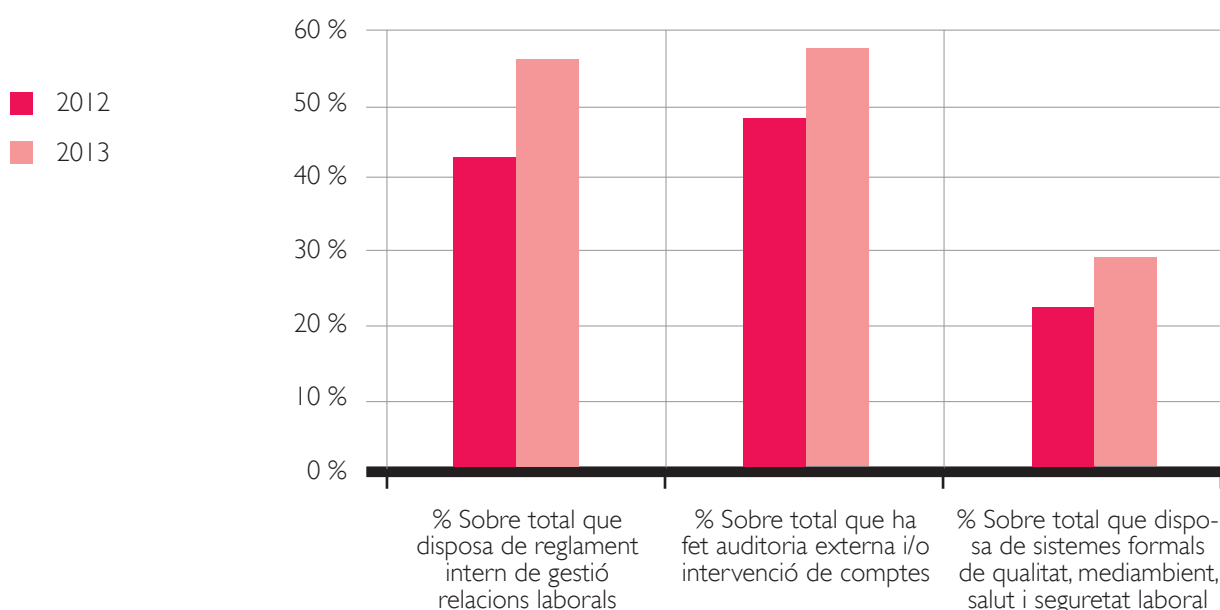
- Les puntuacions més baixes estan més a prop del 7 (notable) que del 5 (aprovat just), la qual cosa indica que els nivells de qualitat laboral mitjans són molt alts. De fet, si fem la mitjana de tots els indicadors obtenim **una puntuació global de 7,73**. Això suposa també una **pujada respecte a la mitjana de l'any 2012, que se situava al 7,32**.
- Dels cinc aspectes **més valorats**, quatre tenen a veure **amb aspectes motivacionals vinculats al suport mutu, l'autonomia i la realització personal pel fet de pertànyer a un col·lectiu**. Poques empreses, en el context de reducció de drets laborals i de precarització del mercat de treball, poden mostrar uns graus de satisfacció laboral tan alts i en aspectes tan clau per al desenvolupament de les capacitats de les persones com són el suport mutu, l'autonomia i el sentit de pertinença.
- En relació amb els aspectes **menys valorats**, destaquen dos grans blocs: per un costat, **la qualitat material, relacionada amb el sou, les condicions físiques de treball i els equips i eines disponibles, i, per l'altra, la sobrecàrrega de feina**. Una possible anàlisi ens fa pensar que les organitzacions de l'economia solidària han hagut de fer front a la baixada d'activitat econòmica amb reducció de salaris, empitjorament de l'equipament de la feina i acumulació de feines en jornades reduïdes.
- Aquest empitjorament de les condicions materials de treball i d'estrès psicològic per sobrecàrrega de treball és segurament una tendència generalitzada, no solament quelcom associat a l'economia solidària, ja que la baixada d'activitat econòmica ha estat generalitzada i molt vinculada a factors estructurals de l'economia (sectors arrossegadors com l'administració o la construcció aturats, taxes de desocupació molt altes, falta de crèdit, etc.). El que sí que podem deduir de les dades d'enquesta laboral és que sembla que a les organitzacions de l'economia solidària aquesta precarització material s'ha compensat amb el coixí comunitari o col·lectiu, ja que, com dèiem, el suport mutu i el sentit de pertinença són dels aspectes més valorats. És a dir, **com més motivada, més acompanyada i més realitzada se sent una persona en el seu lloc de treball, més capaç és de suportar condicions materials adverses vinculades a la reducció de sou, sobrecàrregues i empitjorament dels equips**.

Si ens ho mirem per formes jurídiques, veiem que totes es mouen sobre les mateixes mitjanes, i són **les cooperatives de consum i serveis, així com les estructures de segon grau les que més alt puntuen (7,94)**, seguides del grup de les cooperatives de treball (7,78) i, finalment, les associacions i fundacions (7,69).

11. Qualitat professional

L'avaluació de la qualitat dels béns i serveis oferts per les organitzacions de l'economia solidària és l'últim aspecte que avaluem des del balanç social. Per fer-ho, per un costat sol licitem si es tenen tres tipus de certificats o documents: el reglament intern de gestió de les relacions laborals; auditoria externa, i sistemes de certificació de diferents tipus (de qualitat, ambientals, salut, etc.). Les dades que hem obtingut aquest any estan resumides a la Gràfica 15. Veiem una millora en els tres indicadors respecte a l'edició del 2012, tot i que en general es mantenen en percentatges baixos o molt baixos.

Gràfica 15.
Percentatges de certificacions, comparativa 2012-2013

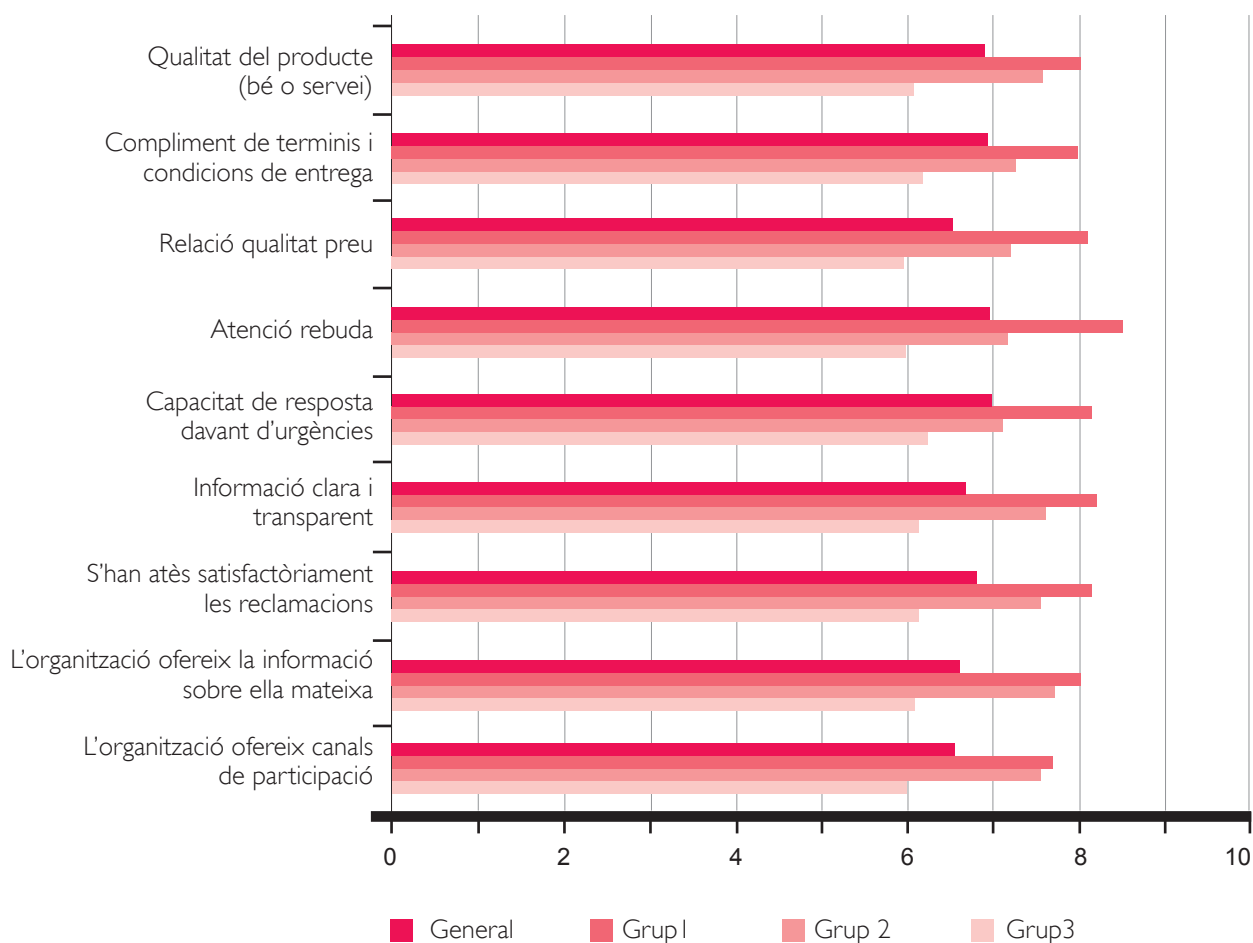

D'altra banda, igual que es fa amb les persones treballadores, s'envien **qüestionaris anònims** a empreses i persones usuàries clientes de les organitzacions que fan balanç social. En aquesta edició, de les 60.634 empreses clientes i persones usuàries declarades per les 70 organitzacions, **han contestat 487**, la qual cosa representa un 0,8% del total de clientes i usuàries però, d'altra banda, dóna **una mitjana de 7 clients o usuàries per cada empresa o organització que ha fet balanç social**. Així, tot i que comparat amb els nombres totals és un percentatge petit, en termes absoluts tenim una mostra prou considerable per avaluar la qualitat dels béns i serveis oferts per l'economia solidària.

A l'hora de calcular les mitjanes, hem ponderat les respostes en funció dels ingressos que generen les organitzacions, ja que si ho féssim per nombre de clients les organitzacions que tenen milers d'usuàries finals condicionarien massa el pes de les mitjanes finals, i relegarien a un paper molt residual les empreses que tenen poques empreses clientes. A la gràfica 16 tenim un resum dels resultats.

Gràfica 16.

Qualitat professional declarada per empreses clientes i persones usuàries, 2013

De les dades, en podem extreure aquestes conclusions:

En termes generals, allò que **més positivament és valorat** és l'atenció rebuda (7,12) i la capacitat de resposta davant d'urgències (6,94).

Allò **pitjor valorat** són els canals de participació que ofereix l'empresa o organització (6,60), i la relació qualitat-preu ofert (6,68).

Veiem que, en general, la diferència entre les puntuacions més altes és molt poca, i totes les puntuacions es mouen entre el 6 i el 7.

On sí que observem diferències significatives és en les dades desagregades per formes jurídiques. Aquí les mitjanes globals són prou diferents: **encapçalen la llista el grup de les cooperatives de treball (8,18)**, segueixen les cooperatives de consum i serveis i estructures de segon grau (7,51) i tanquen les associacions i fundacions amb un 6,16. Això pot ser degut al fet que les organitzacions del grup 1 són empreses clarament professionalitzades, mentre que les associacions i fundacions poden complir un paper més associatiu i basat en treball voluntari que els resti eficàcia operativa. En qualsevol cas, és difícil arribar a conclusions només amb aquestes dades quantitatives.

12. Conclusions i reflexions per avançar

Una de les principals conclusions que podem extreure d'aquest informe i, per tant, dels resultats agregats de balanç social, és que l'economia solidària es mou clarament per uns estàndards molt diferents dels de l'economia capitalista, i conforma una economia més humana, més sostenible, més curosa.

De les 70 organitzacions que han fet balanç social enguany, volem destacar el següent:

- La participació: les organitzacions de l'economia social i solidària són obertes a la participació de les persones treballadores i altra gent implicada, i així ho demostra el fet que, en el cas de les cooperatives, aproximadament 1 de cada 3 persones treballadores participa a l'assemblea anual i en l'aprovació de pla estratègic i el pressupost.
- La transparència i rotació de càrrecs: el 96% de les organitzacions fan públics els salaris interns i han rotat el 93% dels càrrecs societaris o polítics.
- La paritat: de mitjana, la participació en termes quantitatius és paritària entre homes i dones (52% de dones). El percentatge de càrrecs de responsabilitat ocupats per dones és, en aquesta edició, del 54%.
- Les poques diferències salarials: en conjunt, la diferència entre els sous més alts i els més baixos són de mitjana de 1 a 3.
- La construcció de mercat social: el 71,4% afirmen treballar amb finances ètiques. Les entitats i empreses del balanç social tenen entre un 15% i un 20% del seu volum de facturació dins de l'economia solidària.
- La creació d'ocupació: S'han generat 151 llocs de treball, la qual cosa representa una 12% de creixement en l'ocupació.
- La satisfacció laboral: la valoració global mitjana de qualitat laboral per part de les 700 persones que han contestat el qüestionari és de 7,73 sobre 10. Els aspectes més valorats tenen a veure amb aspectes motivacionals vinculats al suport mutu, l'autonomia i la realització personal pel fet de pertànyer a l'organització.

Aquest any han estat 70 organitzacions que han fet balanç social. Entre totes donen feina a 2.030 persones; tenen una quantitat de gent implicada de gairebé 57.000 persones i van facturar per valor d'uns 60 milions d'euros. Malgrat que van batre un nou rècord de participació, és un nombre menor del que es podria esperar, sobretot tenint en compte la gran quantitat de pràctiques econòmiques alternatives existents. Així doncs, de ben segur que cal plantejar algunes modificacions a l'eina perquè s'adapti a diferents tipus de projectes i iniciatives; cal, doncs, **guanyar versatilitat perquè més empreses, organitzacions, projectes i fins i tot iniciatives informals puguin fer el balanç social** d'alguna manera. Aquesta adaptació podria passar per fer diferents versions del balanç social: una versió mínima (amb un nombre menor d'indicadors) i una versió completa (l'actual). Ho anirem treballant durant el proper any amb tothom que vulgui participar-hi.

Una altra de les vies de millora és tot el que té a veure amb l'obtenció del segell i l'establiment de límits o llindars a complir per tal d'obtenir-lo. Seria important **anar avançant cap a uns llindars o escales per tal d'ubicar els resultats de cada organització** en relació amb els de la resta, i poder entendre de manera més àgil en quin punt es troba respecte a la mitjana, en quin punt es troba respecte als estàndards mitjans de les organitzacions de l'ESS. D'aquesta manera, podríem tenir un marc objectiu sobre el qual treballar a l'hora d'incloure o excloure organitzacions en funció de les seves pràctiques reals mesurades.

És important anar avançant sobre aquests punts, perquè són reflex de debats importants a resoldre en el si de l'economia solidària: què és i què no és economia solidària? I quin criteri objectiu i objectivable establim? Evidentment, no partim de zero, perquè el balanç social és avui una eina molt completa, però sí que cal anar tancant les possibles fissures o mancances que pugui tenir per tal de garantir que l'expansió de l'economia social i solidària es fa sobre uns fonaments sòlids, sobre uns criteris fermes. Us animem a tots i totes a participar d'aquests debats per tal de construir aquesta altra economia juntes.

